

Potencijali razvoja zdravstvenog i wellness turizma u Hrvatskoj

Novak, Ema

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:976710>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-14**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije

EMA NOVAK

**POTENCIJALI RAZVOJA ZDRAVSTVENOG I *WELLNESS*-TURIZMA U
HRVATSKOJ**

Završni rad

Pula, _____, _____ godine

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet za interdisciplinarne, talijanske i kulturološke studije
Preddiplomski sveučilišni studij Kultura i turizam

EMA NOVAK
POTENCIJALI RAZVOJA ZDRAVSTVENOG I *WELLNESS*-TURIZMA U
HRVATSKOJ
Završni rad

JMBAG: 0303085383, redovna studentica

Studijski smjer: Preddiplomski sveučilišni studij Kultura i turizam

Predmet: Posebni oblici turizma

Znanstveno područje: Interdisciplinarne znanosti

Mentor: doc. dr. sc. Nataša Urošević

Pula, 2021.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana **Ema Novak**, kandidat za prvostupnika, smjera **Kultura i turizam**, ovime izjavljujem da je ovaj završni rad rezultat isključivo mogega rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

Ema Novak

U Puli, 17.rujna, 2021 godine

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, **Ema Novak**, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom **Potencijali razvoja zdravstvenog i wellness-turizma u Hrvatskoj** koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 17. rujna (datum)

Potpis

Ema Novak

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Posebni oblici turizma.....	2
2.1. Vrste posebnih oblika turizma	3
2.2. Razvoj posebnih oblika turizma.....	5
3. Zdravstveni turizam.....	6
3.1. Povijest razvoja zdravstvenog turizma u svijetu	8
3.2. Razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj.....	10
3.3. Tipovi zdravstvenog turizma	13
3.3.1. Lječilišni turizam	13
3.3.2. Wellness & Spa turizam.....	17
3.3.3. Termalizam i toplički turizam	19
4. Analiza zdravstvenog i wellness-turizma u Hrvatskoj i izabranim regijama .	20
4.1. Potencijali razvoja zdravstvenog i <i>wellness</i> -turizma u destinacijama	22
4.2. Pružatelji ponuda i usluga u zdravstvenom i <i>wellness</i> -turizmu	23
4.3. Analiza razvoja zdravstvenog i <i>wellness</i> -turizma u Međimurju	24
4.4. Ponuda zdravstvenog i <i>wellness</i> -turizma u Međimurju	26
4.5. Objekti zdravstvenog i <i>wellness</i> turizma u Međimurju	26
5. Studija slučaja: Potencijal razvoja zdravstvenog i <i>wellness</i> -turizma u Hrvatskoj-primjer Međimurja	28
5.1. Metodologija istraživanja	28
5.2. Interpretacija rezultata provedenog istraživanja	29
5.3. Analiza rezultata iz ankete i diskusija.....	36
6. Zaključak	38
Sažetak	39
<i>Summary</i>	40
POPIS LITERATURE	41
POPIS SLIKA I PRILOGA.....	44

1. Uvod

Tema završnog rada su potencijali razvoja zdravstvenog i *wellness* turizma u Hrvatskoj, glavni cilj je istražiti aktualno stanje i razvojne potencijale zdravstvenog i *wellness* turizma s naglaskom na Međimursku županiju. Svrha ovog rada je pobliže sagledati i prikazati potencijale za razvoj navedenih vrsta turizma u Hrvatskoj. Polazna hipoteza ovog rada je da Hrvatska ima izraziti potencijal za razvoj zdravstvenog i *wellness* turizma i ona će se nastojati dokazati na primjeru Međimurske županije u studiji slučaja. Za potrebe pisanja ovog rada korištena je stručna literatura, a kao metode rada korištene su analiza i sinteza dostupnih sekundarnih podataka, te primarno istraživanje stavova ključnih dionika (anketiranje putem društvenih mreža).

U prvom dijelu završnog rada definirat će se posebni oblici turizma i navesti će se vrste uz povijesni pregled njihovog dosadašnjeg razvoja. Drugo poglavlje detaljnije se bavi zdravstvenim turizmom i poviješću njegova razvoja u svijetu i Hrvatskoj te njegovim podtipovima: kao što su lječilišni turizam, *wellness* i *spa* turizam te termalizam ili toplički turizam. U trećem poglavlju analizirat će se aktualno stanje zdravstvenog i *wellness*-turizma u Hrvatskoj, kao i potencijali njihovog razvoja u pojedinim destinacijama. Bit će navedeni pružatelji njihovih usluga. U četvrtom poglavlju prikazat će se analiza stanja razvoja, ponuda te objekti koji pružaju zdravstveni i *wellness*-turizma u Međimurju. U završnom petom poglavlju rada bit će prikazana studija slučaja: Potencijal razvoja zdravstvenog i *wellness*-turizma u Hrvatskoj na primjeru Međimurja, te će se kroz studiju slučaja i prikaz rezultata primarnog istraživanja analizirati stavovi dionika o razvoju zdravstvenog i *wellness*-turizma.

2. Posebni oblici turizma

U ovom poglavlju analizirat će se posebni oblici turizma kao održivi odgovor na ključne probleme izazova modela održivosti masovnog turizma.

Posebni ili selektivni oblici turizma mogu se definirati i kao „sintetički i generički pojam koji označava novu kvalitetu suvremenog i budućeg turizma, utemeljen na selekciji programa, odgovornom ponašanju svih sudionika, ekološkom i ekonomskom načelu uravnoteženog razvoja, kvalitetnoj razini te izvornom identitetu i humanitetu usluge, uz poželjan uravnotežen odnos broja turista i broja lokalnih stanovnika na određenom području.“¹

Posebne oblike također možemo definirati i kao organizaciju različitih oblika turizma usklađenih s prirodnim i društvenim vrijednostima lokalne zajednice koji omogućavaju gostima i gostoprimcima uživanje u pozitivnim i vrijednim interakcijama uzajamnog iskustva“.²

Posebni ili selektivni oblici turizma cilj je motivirati turista koju oni uspostavljaju prema pojedinoj destinaciji kako bi mogli najbolje zadovoljiti njihove potrebe i želje. Turiste je, u ovom slučaju, važno gledati kao pokretače putovanja i turizma destinacija. Iz motivacije koja turista tjera na putovanje, kasnije se stvaraju posebni oblici, na primjer, kulturni turizam, sportski turizam, nautički turizam, obrazovni turizam, vjerski turizam, ekoturizam, ruralni turizam, pustolovni turizam, poslovni turizam, gastronomski turizam, obalni, pomorski i turizam unutarnjih voda, gradski turizam, planinski turizam, medicinski turizam, zdravstveni turizam i *wellness*-turizam.³

Kako su tema i naziv ovog završnog rada *Potencijali razvoja zdravstvenog i wellness-turizma u Hrvatskoj*, većim će dijelom pozornost biti usmjerena prema potencijalima razvijanja zdravstvenog i *wellness*-turizma nego prema razvoju ostalih posebnih oblika turizma koje će se pobliže sagledati zbog potrebe dodatne analize teme rada.

¹ Ibidem.

² Pančić Kombol, T. : *Selektivni oblici turizma, uvod u menadžment prirodnih i kulturnih resursa*, Sveučilišna knjižnica Rijeka, 2000., str. 147.

³ Geić, S.: *Menadžment selektivnih oblika turizma*, Sveučilište u Splitu, 2011., str. 327.

2.1. Vrste posebnih oblika turizma

U ovom potpoglavlju obradit će se vrste posebnih oblika, njihova obilježja, značajke i razvoj.

U posebne oblike turizma svrstavamo kulturni turizam, sportski turizam, nautički turizam, obrazovni turizam, vjerski turizam, ekoturizam, ruralni turizam, pustolovni turizam, poslovni turizam, gastronomski turizam, obalni, pomorski i turizam unutarnjih voda, gradski turizam, planinski turizam, medicinski turizam, zdravstveni turizam i *wellness*-turizam. Atrakcije posebnih oblika turizma su različite, primjerice, kulturne i prirodne znamenitosti, aktivne ili sportske, lovne, avanturističke, agroturizam, gastronomski i vinski sadržaji, urbani turizam, ekoturizam, volonturizam ili mračni turizam.

UNWTO kulturni turizam objašnjava kao oblik turizma koji posebnu pažnju stavlja na motivaciju turista posjetitelja da ga nauči, otkrije, doživi i potakne da posjeti materijalne i nematerijalne kulturne atrakcije i proizvode u turističkoj destinaciji. Kulturni turizam sastoji se od proizvoda i atrakcija koje se odnose na skup prepoznatljivih materijalnih, intelektualnih i emocionalnih obilježja društva. Uključivanje, samopoboljšanje, iskustvo u učenju, razvoj na intelektualnoj razini i razvoj određenih vještina smatraju se kao glavne osnovne motivacije posjetitelja obrazovnog turizma čija se velika ponuda sadržaja veže za proizvode, usluge vezane za akademske studije, školske izlete, sportsku edukaciju, tečajeve za daljnji razvoj karijere i jezične tečajeve.

Tijekom posljednjih godina razvio se trend svjesnog očuvanja ekosustava i okoliša zajedno s potrebom očuvanja biološke raznolikosti kako bi se smanjili negativni utjecaji na ekosustav. Ovakvu vrstu turizma nazivamo ekoturizam. Temelji se na prirodi, a osnovna motivacija turista je promatranje, učenje, otkrivanje i uvažavanje biološke i kulturne raznolikosti, odgovornosti i svjesnosti o zaštiti ukupnog ekosustava za unapređenje prosperiteta lokalne zajednice. Uz ekoturizam, sve su popularniji sadržaji i ponude turizma u kojima je naglasak pretežito na tjelesnoj aktivnosti. Ovakvu vrstu turizma razvijaju destinacije koje su bogate raznovrsnim geografskim obilježjima i krajolikom gdje aktivnosti i sadržaji mogu biti realizirani u prirodi.

Pustolovni turizam nudi sadržaje koji češće uključuju aktivnosti u prirodi kao što su trčanje posebnim stazama, planinarenje, biciklizam, vožnje kanuom i kajakom brzacima rijeka, splavarenje, penjanje po stijenama, *bungee* skokovi i ronjenje. Slična obilježja ima i sportski turizam, no razlikuje se od pustolovnog zato što potiče turista da sudjeluje u sportskim događajima kao što su maratoni i *bike tour*, što uključuje, osim sudjelovanja, i promatranje sportskih sadržaja natjecateljske prirode.

Najčešća aktivnost, planinarenje, postala je izrazito popularna aktivnost da ima svoj oblik turizma – planinski turizam. Planinarske aktivnosti mogu se odvijati u ograničenom i definiranom prostoru s posebnim obilježjima koja se odnose na propisani krajolik, topografiju i klimu. Osim planinarenja na brdima i planinama, ovaj turizam obuhvaća i raznovrsnu ponudu aktivnosti na otvorenom prostoru koje nazivamo dokoličarske.

Uz razvijanje seoskog turizma, popularni su i gastronomski i enoturizam. Gastronomski je turizam vrsta turizma u kojem turist može iskusiti poseban doživljaj vezan za hranu koja može uključivati tradicionalna jela, inovativna kulinarska iskustva, ali isto tako može uključivati i aktivnosti vezane za sudjelovanje na raznim festivalima hrane, kulinarske radionice i posjete lokalnim proizvođačima. Enoturizam se razvio kao podvrsta gastronomskog turizma. Putem ove vrste turist može sudjelovati u aktivnostima kao što su degustacija vina, posjeti vinogradima, vinarijama te okusiti i konzumirati vino i na kraju i kupiti proizvod.

Obalni turizam razvija se strogo uz obalu, dok se pomorski turizam razvija uz aktivnosti i sadržaje na moru, kao što su krstarenje, jedrenje, vožnja čamcem i ostali nautički sportovi, uz što možemo povezati i pogodnu infrastrukturu na kopnu i usluge koje se vežu za te aktivnosti. Turizam na unutarnjim vodama, osim što obuhvaća neke zajedničke sadržaje kao i pomorski turizam, uključuje nautičke sportove koji se odvijaju na jezerima, rijekama, ribnjacima, podzemnim vodama i špiljskim vodama.

Medicinski oblik turizma može uključivati razne terapije, liječenja, rehabilitaciju, prevenciju i dijagnozu. Zdravstveni turizam obuhvaća sve one oblike turizma kojima je glavni prioritet doprinos fizičkom, mentalnom i duhovnom zdravlju turista. To se može postići raznim medicinskim i wellness programima. Glavna motivacija koja vodi turista wellnessa je ta da se uključuje u sve preventivne i proaktivne aktivnosti koje su usmjerene na poboljšanje kvalitete života putem tjelovježbe, zdrave prehrane, opuštanja ljekovitim i njegujućim tretmanima. Teži se postizanju poboljšanja

ravnoteže glavnih područja života kao što su fizičko, mentalno, emocionalno, profesionalno, intelektualno i duhovno stanje tijela. ⁴

2.2. Razvoj posebnih oblika turizma

U ovom poglavlju analizirat će se posebni oblici turizma, kao odgovor na ključne izazove održivosti prevladavajućeg masovnog turizma, poput ekstremne sezonalnosti, koncentracije na obalni pojas i velikog pritiska na lokalne ekosustave.

Globalni trendovi i aktualna pandemija naglasili su važnost posebnih oblika turizma koji omogućavaju oporavak i rehabilitaciju u prirodnom ambijentu, kao i programe prevencije i redukcije stresa. U tom kontekstu Hrvatska ima razvijenu tradiciju povijesnih lječilišta i velik potencijal razvoja zdravstvenog i wellness turizma usmjerenih na unapređenje zdravlja i kvalitete života posjetitelja, ali i lokalnog stanovništva.

Kada razmatramo turističku ponudu neke destinacije, potrebno je uzeti u obzir kako regije najčešće imaju jednu ili dvije vrste turizma u svom fokusu promocije. S obzirom na to kako su se posebni oblici javili kao posljedica prevelikog razvijanja masovnog turizma, smatra se kako posebni oblici kojim razvijanjem utječu na sezonalnost pojedine regije. To možemo uočiti na primjeru Jadrana koji najviše razvija odmorišni turizam, te na primjeru grada Poreča u Istri koji razvija kulturni turizam. Do razvijanja posebnih oblika različitih vrsta u turističkoj ponudi neke regije dolazi kada ona razvija više vrsta posebnog oblika turizma. ⁵

Nastanak novih trendova u turizmu tijekom godina izazvao je sve veća očekivanja kod turista, koji počinju razvijati nova očekivanja u turizmu, što dovodi do individualizacije i proširivanja turističke ponude. Potrebno je spomenuti kako je pandemija COVID-19 utjecala na odluke o putovanjima, načinu putovanja te odabiru posebnih oblika turizma. Sve više turista traži ponudu koja je prilagođena samo njima, te su u potrazi za oblicima turizma koji kombiniraju odmor, rekreaciju i oporavak, kao što su zdravstveni i *wellness*-turizam.

⁴ Belošević, B., dr. sc. Tokić, K., Marušić, Z., dr. sc. Čorak, S.: *Konkurentnost turističke destinacije i vrsta turizma; Prijedlog prijevoda UNWTO-ovih definicija*, PDF, Institut za turizam, 2018. Zagreb.

⁵ Op. cit., str. 327.

3. Zdravstveni turizam

U ovom poglavlju analizirati će se zdravstveni turizam, njegova obilježja i definicije pojma zdravstvenog turizma.

Zdravstveni turizam podrazumijeva boravak turista u pojedinim mjestima koja obiluju pogodnom klimom i lječilištima. Gospodarski subjekti u turizmu i zdravstvene ustanove organiziraju boravak u prvom planu kako bi se spriječilo oboljenje, pružila pomoć rehabilitacijom i liječenjem upotrebom prirodnih faktora turizma.⁶ Zdravstveni se turizam također može podijeliti prema sljedećim vrstama:

1. struktura gostiju
 - a) domaći zdravstveni turizam
 - b) inozemni zdravstveni turizam
2. područje
 - a) kontinentalni zdravstveni turizam
 - b) primorski zdravstveni turizam
3. način provođenja zdravstvenog turizma
 - a) stacionirani tip zdravstvenog turizma
 - b) poliklinički tip zdravstvenog turizma
 - c) organizirano zimovanje uz liječnički nadzor.

Primorski zdravstveni turizam temelji se na prirodnim obilježjima primorske i maritimne klime koja pogoduje elementima talasoterapije, dok se kontinentalni zdravstveni turizam oslanja na mineralne izvore.⁷

Zdravlje je ujedno najstariji i najjači motiv turističkih kretanja, ali malobrojni su radovi na istoimenu temu koji istražuju resurse i motive zasnivanja zdravstvenog turizma.⁸

Svjetska zdravstvena organizacija 1948. godine definirala je zdravlje kao fizičko, psihičko i društveno stanje blagostanja, a ne samo kao nedostatak bolesti i

⁶ dr. Skupnjak. B.: *Zdravstveni turizam kao komplementarni i specifični oblik općeg turizma i Turizam kao faktor razvitka zemlje*, Eko projekt Zagreb-Hvar, 1968., str. 177.

⁷ Mirić, D., Vlahović, D. *et al.* *Zdravlje i turizam*, Turistička zajednica Županije splitsko-dalmatinske, Split-Hvar, 1998., str. 9–10.

⁸ Čorak, S., Mikačić, V., Kušen, E.: *Hrvatski turizam plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb, 2006., str. 215.

nesposobnosti za rad.⁹ Turističke destinacije usmjerile su se razvoju zdravstvenog turizma upravo zbog svojih čimbenika i prirodnih pogodnosti. Kada se razmatraju prednosti i slabosti zdravstvenog turizma u Hrvatskoj, može se reći kako je velika slabost njegova nedostatna razvijenost vizijom i konkretnim odlukama. Većina javno-zdravstvenih ustanova nema želju priključiti se tržištu međunarodnog zdravstvenog turizma, stoga nijedna takva ustanova nema zdravstveno-turistički priznate certifikate kako bi bila međunarodno prepoznatljiva.

S obzirom na to da ponuda i potražnja za zdravstveni turizam tek raste i razvija se u europskim zemljama, nastoji se poticati takva vrsta turizma, ali smatra se kako još nije pravo vrijeme da bi se stvarao konkretni razvojni plan. Takva vrsta razvojnog plana razlikovat će se u usporedbi lječilišnog (bolničkog) termalizma i talasoterapije. S obzirom na bogate turističke sadržaje i ponude, pružaju se i izvrsne aktivnosti za očuvanje zdravlja.¹⁰

IOUT ili Međunarodna unija službenih putničkih organizacija 1970. sazvala je skupštinu u Meksiko Cityju gdje su se prihvatili statuti WTO-a ili *World Tourism Organisation*.¹¹ Od tada pa nadalje 27. rujan je datum kada se slavi Svjetski dan turizma. Samo tri godine kasnije objavljuje definiciju zdravstvenog turizma prema kojoj ovu granu opisuje kao vrstu turizma koja opskrbljuje zdravstvenim pogodnostima i uslugama koristeći prirodne resurse vode i klime.

Širi spektar definicija pojavljuje se deset godina kasnije, a među njima najšira definicija zdravstvenog turizma opisuje pet komponenti. One dalje određuju specifični tržišni segment. Komponente su: aktivnosti na suncu i zabava, uključivanje u zdrave aktivnosti kao što su biciklizam, pješaćenje, golf (zdravlje nije primarni motiv), zatim kružno putovanje brodom ili promjena klime (zdravlje je osnovni motiv), putovanje zbog korištenja sauna, masaža i drugih aktivnosti u toplicama te zdravstveni tretmani. Kako se turist u većoj mjeri odlučuje na turističko putovanje da bi se odmorio, psihički poboljšao i rekreirao, ipak definicija nije u potpunosti prihvatljiva jer ove komponente putovanja same ne čine zdravstveni turizam.¹²

⁹ *World Health Organisation*, <https://www.who.int/>, pristupljeno 1. 5. 2021.

¹⁰ Op. cit., str. 147.

¹¹ UNWTO; <https://www.unwto.org/about-us>, pristupljeno 11. 5. 2021.

¹² *Ibidem*, str. 151.

3.1. Povijest razvoja zdravstvenog turizma u svijetu

Zdravlje je najstariji motiv putovanja. Kroz ovo potpoglavlje obradit će se način razvoja zdravstvenog turizma u svijetu kroz povijest.

Bogata arheološka nalazišta i ostaci termi, kupelji i toplica iz doba antike dokazuju da se zdravstveni turizam na našem području razvijao još u rimsko doba. Aque Sulis, Aquae Aureliae, Vicus Calidus samo su neka od imena mjesta kupališnih banja iz razdoblja Rimskog Carstva. Već se tada vjerovalo da izvori mineralne vode imaju velik utjecaj na zdravlje čovjeka i mogu se koristiti u liječenju nekih bolesti. Nakon raspada Rimskog Carstva, banje i mineralni izvori nisu se više toliko često koristili za zdravlje čovjeka. Međutim, pronađenim zapisima možemo potvrditi kako se i srednjem vijeku znalo o pozitivnom djelovanju mineralnih izvora znalo za vrijeme održavanja vjerskih hodočašća. Zdravstveni se turizam u zemljama poput Indije i Kine prvo razvijao kao alternativna metoda liječenja putem aktivnosti kao što je joga. Dokaz tomu su pronađeni kipovi u dolini rijeke Ind i Pakistana koji prikazuju figuru ljudskog tijela u različitim položajima joge. Termalni izvori voda u japanskim izvorima nazivaju se Onsen. Oni su stoljećima poznata i najdraža odredišta turista. Na početku su se izvori Onsen koristili u vjerskim ritualima, dok bi kasnije za vrijeme i nakon rata dolazili vojnici kako bi ublažili svoju bol, liječili rane i sakupili pozitivnu energiju. Razdoblje od 14. do 17. stoljeća smatra se razdobljem kada se zdravstveni turizam počinje naglo razvijati i u tom vremenu nastaje i termin *spa*.¹³

Za vrijeme renesanse promijenila su se poimanja o srednjem vijeku i načinu života. Na sjevernom dijelu Italije, u centru Mletačke Republike koja je održavala trgovačke odnose s istočnim Sredozemljem, dijelom Rimskog Carstva ponovo se vratila navika odlaska u banju u 12. stoljeću. Toplice i banje posjećivalo se za potrebe rehabilitacije i kao jedan od načina rekreacije. Odlasci su toliko ušli u naviku da ih se smatralo načinom života i tako se kasnije konačno pojavljuju i u turskoj kulturi. Sve do pada Konstantinopolisa 1453. bilo je čak osam velikih toplica i 153 javnih kupališta koja su tada predstavljala mjesto okupljanja društva. Posljedica smatranja kupališta mjestom okupljanja navela je studente Sveučilišta u Padovi da promijene svoje klasične spise i tekstove u znanstvene radove koji su se temeljili na medicinskoj znanosti i prikažu holističku prirodu čovjeka zajedno s povlasticama kupanja u mineralnim vodama za

¹³ Health-tourism: <https://www.health-tourism.com/medical-tourism/history/>, pristupljeno 21. 6. 2021.

održavanje zdravlja. Nakon medicinskih spisa studenata u Padovi, 16. stoljeće donosi nekoliko knjiga koje govore upravo o djelovanju voda iz toplica Italije, Engleske i Njemačke, pa se time vraća i vjerovanje u njihovu ljekovitost. U predindustrijsko vrijeme toplice su korištene najviše od strane kraljevskog dvora, kraljeva i kraljica te njihove pratnje. Sredinom 18. stoljeća, pojavom industrijske revolucije, započinje i sam razvoj toplica koji traje više od 200 godina. Razvoj toplica najprije je započeo u Engleskoj koja je postala najrazvijenije carstvo u tadašnjem poimanju svijeta. Smatra se kako je upravo Engleska bila ta koja je stvarala novu civilizaciju kreiranjem buržoazijske klase koja je u svim pogledala imitirala visoku aristokraciju. Kako su viša klasa i aristokracija bile bogate, razvijale su se i dokoličarske aktivnosti kao što su kartanje, kockanje, ples, zabave, posjeti kazalištu, čitanje knjiga, građenje parkova i promenade u kojima se odlazilo na vrtne zabave i piknike. Upravo su se na takvim mjestima razvijale kupelji, toplice i banje. S obzirom na to da se na Englesku gledalo kao aristokratsku zemlju najviše klase, trend dokoličarskog načina života postao je uzor i model koji se ubrzo proširio i razvijao u mnogim europskim zemljama. Razvijanje toplica doseglo je svoj vrhunac pa su postale skuplje i nije si ih svatko mogao priuštiti. Stoga, počinju se medicinski praktirati i drugi savjeti, kao što je liječenje morskom vodom. U 16. stoljeću smatralo se kako morska voda ima određene pogodnosti koje pomažu u liječenju ljudi s nekim tegobama. Početkom 18. stoljeća ljudi više ne posjećuju toplice u punom jeku, već se odlasci u veće i manje destinacije uz južnu obalu Engleske smatraju „toplicama“, dok se one toplice u unutrašnjosti polako napuštaju. Brighton, Bath, East Bowin, Hastings i drugi još su i danas poznati kao moderna lječilišta, a nekad kao samo neke od rezidencija duž južne obale koje su sagradili i posjećivali članovi kraljevske obitelji. Pisanje liječničkih publikacija o ljekovitosti toplica i morske vode dovelo je do njihove popularnosti. Posebno zainteresirani o njihovom djelovanju bili su liječnici koji su širili znanje o toplicama, a mnogi su i gradili vlastite sanatorije i lječilišta kako bi privukli najbolje klijente. Uz širenje znanja o toplicama i morskoj vodi, razvoju je pridonijela i infrastruktura, izgradnja cesta i nova organizacija putovanja. Nakon desetljeća prije prve pojave željeznica koje su se izgradile u vrijeme vrhunca luksuznih, zabavnih putovanja te su uvelike skratile putovanje kočijom. Početkom 19. stoljeća u većini krajeva Europe bilo je mnogo poznatih toplica i lječilišta na obalama mora. Nakon

razvitka turističkih mjesta na moru u Engleskoj tijekom 20. stoljeća toplice su počele gubiti svoju draž, popularnost i potražnju.¹⁴

3.2. Razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj

Kroz ovo poglavlje поближе će se sagledati zdravstveni turizam u Hrvatskoj i njegov razvoj.

Početak modernog hrvatskog turizma možemo povezati s razvojem izgradnje toplica i termi tijekom 18. stoljeća najviše u kontinentalnim dijelovima Hrvatske, a krajem 19. stoljeća u priobalju. Tada započinje izgradnja toplica i terma dok se paralelno razvijaju i klimatska lječilišta u priobalju. Toplice koje su nastale zahvaljujući pronađenim termomineralnim izvorima voda, poznate su još iz doba antike. Posebno popularne destinacije koje se tada počinju uređivati bile su Varaždinske, Tuheljske, Stubičke, Krapinske, Sutinske, Daruvarske, Lipičke i Topusko toplice. Preuređeno je niz kupki, a najstarija građevina je Antunova Kupka u Daruvaru iz 1762.¹⁵

Godine 1334. u Statutima zagrebačkog Kaptola kada su se još nazivale Toplicza, spominju se Krapinske toplice. Nakon nekog vremena preuzeo ih je Franjo Keglević koji je uvelike ulagao u njihov rast i razvoj. S obzirom na to da su mnogi ljudi dolazili liječiti se u toplicama u sklopu njih napravljen je hotel, restoran i lječilišna zgrada. Toplice su krajem 19. stoljeća svrstane u red elitnih lječilišta.¹⁶ 1806. zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac kupuje Stubičke toplice te one dožive procvat, glavna kupališna zgrada 1811., sagrađena je u baroknom stilu, sa osmerokutnim paviljonom i parnom kupelji.¹⁷

U Hrvatskoj je 1868. utemeljeno prvo turističko društvo pod nazivom Higijeničko društvo Hvar. Taj se događaj ujedno smatra i prvom povijesnom pojavom zdravstvenog turizma na našem području. Cilj Higijeničkog društva bio je da se prikupi sve nužno kako bi stranci u gradu imali ugodan boravak i kako bi se olakšali eventualni simptomi bolesti pluća i slično. Smatralo se da je jedini lijek podneblje i

¹⁴ Ibidem, 150. str.

¹⁵ Hrvatski muzej turizma, Zakošek, B.: *Od blatne kupke do wellnessa – Razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj*, 2010., str. 2.

¹⁶ Ibidem, str.12.

¹⁷ Ibidem, str 20.

blagotvorni zrak. Prvi hotel dovršen je 1898. godine, a tada se pojavljuje i prva razglednica s Hvara.¹⁸

Zdravstveni turizam na Jadranu počinje se razvijati po uzoru na europska lječilišta. Jadranska obala pogodna je za razvoj zdravstvenog turizma jer obiluje povoljnim prirodnim resursima kao što su dobra klima, obilna vegetacija, morska obala, termalne vode i blato koje ima ljekovita svojstva. Upravo zbog tih resursa počinju se graditi hoteli i ostale ustanove koje pružaju zdravstvene usluge. Jadransku obalu najviše su počeli posjećivati turisti iz Austro-Ugarske Monarhije i ostalih europskih država koje su bile razvijenije. U to doba Prva lječilišta izgrađena su u Opatiji, Savudriji i Lošinju. Kasnije se polako počinju razvijati i ostala lječilišta koja imaju pogodnu klimu, a to su klimatska lječilišta u Lovranu, Rovinju, Hvaru, Brijunima i Crikvenici.¹⁹ Nacionalni park Brijuni smatrao se lječilišnom destinacijom zahvaljujući Paulu Kupelwieseru koji ga je kupio 1893. godine i prepoznao potencijal prirode toga mjesta. Također, izgradio je luksuzne vile i hotele, bazene s grijanom morskom vodom, konjičko trkalište i igralište za tenis. Organizirala su se putovanja vlakom iz Berlina, Pariza, Beča, Venecije i Sankt Peterburga, a turiste se na Brijune prevozilo prvim putničkim brodom na dizelski motor. Sve to učinilo je Brijune egzotičnim novitetom.²⁰ Grijani bazen s morskom vodom prikazan je na slici 1.

¹⁸ Otok Hvar: *Povijest hrvatskog turizma kroz stare razglednice*, <http://www.otok-hvar.com/hr/povijest-hvarskog-turizma-kroz-stare-razglednice>, pristupljeno 21. 6. 2021.

¹⁹ Muzur, A.: *Kako se kali(o) Kurort; Povijest problema lječilišne regulative na primjeru Opatije i Lovrana u posljednjih stotinu i pedeset godina*, Pregledni znanstveni članak, Vol.1 No.1, Rijeka, 2010., str. 15–18.

²⁰ Nacionalni park Brijuni: *Kupelwieserovo i Titovo doba*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/istrazi-brijune/brijunske-PRICE/brijunski-vremeplov-novija-povijest>, pristupljeno 21. 6. 2021.

Slika 1. Grijani bazen s morskom vodom na Brijunima

Izvor: Nacionalni park Brijuni (pristupljeno 21. 6. 2021.: <https://www.np-brijuni.hr/hr>)

Osnove za razvoj Brijuna kao prirodnog i lječilišnog odmarališta postavljane su upravo krčenjem vegetacije, građenjem infrastrukture, parkova i vrtova. Također, podignuto je i naselje za budući rad hotela. Prvi hotel Brijuni gradio se 1897. godine, kada je započeta i gradnja hotela Neptun koji je završen 1906. godine.²¹

Početak organiziranog lječilišnog turizma na hrvatskim prostorima smatra se 1888. godine otvorenjem prvog kupališta u Crikvenici, dok je Lošinj službeno 1892. godine proglašen klimatskim lječilištem. Prvo kupalište u Novom Vinodolskom otvoreno je 1878. godine, 1894. godine Crikvenica je izgradila svoj hotel Terapija, a samo tri godine kasnije Dubrovnik hotel Imperial. Ovo su samo neka od postignuća početka razvoja zdravstvenog turizma, dok se on dalje razvijao zahvaljujući specijalistima bolničarima, meteorolozima i botaničarima koji su u sve većoj mjeri počeli istraživati hrvatsko podneblje, njegove mogućnosti i pogodnosti za razvoj zdravstvenog turizma. Upravo zahvaljujući njima, Opatija je imala čak oko dvanaest sanatorija, u kojima su radili kupališni liječnici, nekoliko hotela, pansiona i vila za odmor. Destinacije Opatija i Crikvenica već su desetljećima poznate po svojoj talasoterapiji koja nudi brojne pogodnosti.²²

Korisnici tih lječilišnih objekata najčešće su bili imućni ljudi koji su veliki dio svog vremena provodili analizirajući lječilišta i mogućnosti prirodnih čimbenika i metoda liječenja. Kako je u to vrijeme bilo vrlo malo ovakvih objekata, tržište je uvidjelo priliku

²¹ Ibidem., str. 63.

²² Ibidem., str. 17–20.

za napredovanje. Tako su nastali *wellness*-hoteli i *wellness*-turizam koji će se spominjati u sljedećem poglavlju.²³

Medicinski ili zdravstveni turizam svoje je tržište pronašao u susjednoj Italiji, a to dokazuju brojni gosti iz Italije koji dolaze na naše prostore s namjerom korištenja zdravstvenog turizma (čak 67 %). U nešto manjoj mjeri dolaze gosti iz BiH (6 %) i iz Slovenije. Nakon toga slijede domaći gosti (27 %). Na temelju ovih podataka može se vidjeti kako je ponuda zdravstvenog turizma prihvatljiva i adekvatna za turiste. Promovirana je na pravi način koji pomaže privući turiste. Čak 50 % gostiju koji koriste medicinske usluge zdravstvenog turizma putuju jednom do tri puta godišnje isključivo zbog zdravstvenih razloga po preporuci liječnika.²⁴

3.3. Tipovi zdravstvenog turizma

U ovom će se potpoglavlju ranije navedeni podtipovi zdravstvenog turizma pobliže sagledati i opisat će se njihovo djelovanje od samog početka pa sve do danas. Također, analizirat će se ponuda i potražnja na tržištu te će se ujedno navesti turističke regije koje pružaju ovakvu vrstu turizma.

Zdravstveni turizam širok je pojam koji obuhvaća mnoge aktivnosti koje su dalje promovirane u obliku ponuda ili paket-aranžmana posebnih ustanova koje to nude. Unutar grane zdravstvenog turizma pojavljuju se i druge podvrste kojima je glavni cilj liječenje i poboljšanje stanja tijela. Podvrste koje je bitno razlikovati su lječilišni turizam, *wellness*-turizam i termalizam koji još nazivamo toplički turizam.

3.3.1. Lječilišni turizam

Lječilišni turizam podrazumijeva korištenje prirodnih i ljekovitih činitelja primjenom fizikalnih terapija kako bi se očuvalo i unaprijedilo zdravlje na stručan i kontroliran način. Lječilišni turizam svoj fokus stavlja na poboljšanje psihofizičkog stanja tijela u destinacijskim lječilišnim ustanovama koje imaju pogodnu klimu i resurse morske vode ili izvore mineralnih voda koje nude posebne programe za oporavak uz

²³ Op. cit., str. 216–2018.

²⁴ Tomas zdravstveni turizam 2018.; Stavovi i potrošnja korisnika usluga zdravstvenog turizma u Hrvatskoj, Institut za turizam, PDF, Zagreb, 2019., str. 25–27., pristupljeno, 20. 6. 2021.

uravnoteženu prehranu.²⁵ Opatija se smatra vodećom destinacijom turizma i ujedno je 1889. godine službeno proglašena lječilištem. Prvi hotel Kvarner sagrađen je 1884. godine i prikazan je na Slici 2.²⁶

Slika 2. Prvi hotel u Opatiji Kvarner 1884. godine.

Izvor: Visit Opatija (pristupljeno 21. 6. 2021., <https://www.visitopatija.com/>)

Hotel Kvarner izgrađen je 1884. godine. To je najstariji hotel na istočnoj obali Jadrana i prvi luksuzni objekt u Opatiji. Sam objekt prvobitno je zamišljen kao sanatorij plućnih bolesti za plemiće. Kako se veliki trud uložio da bi se stvorio svojevrsan imidž Opatije kao svjetskog lječilišta, ljudi su u to vrijeme Opatiju uspoređivali s Nicom u Francuskoj. Istovremeno su sagrađene brojne vile, hoteli, ljetnikovci poznatiji kao ladanjske kuće za odmor, kupališta, botanički parkovi i šetnice. Izgrađena je 1913. godine nova Kristalna dvorana koja je postala gradsko okupljalište, nakon što su toplice stradale u požaru.²⁷

U Hrvatskoj je pronađeno čak više od 220 bogatih nalazišta prirodnih ljekovitih činitelja. Danas na pronađenim područjima djeluje tek sedamnaest prirodnih lječilišta s različitim zdravstvenim ustanovama.²⁸ Mjesto koje obiluje izvorištima prirodnih ljekovitih čimbenika naziva se prirodno lječilište. Upotrebljava se i naziv terme ili

²⁵ Ministarstvo turizma RH: *Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma*, PDF, Zagreb, 2014., pristupljeno 21. 6. 2021.

²⁶ Op. cit., str. 19.

²⁷ Visit Opatija, <https://www.visitopatija.com/hotel-kvarner-prvi-hotel-na-jadranskoj-obali-p474>, pristupljeno, 21. 6. 2021.

²⁸ Ivanišević, G.: *Hrvatska – Zdravstveni i lječilišni turizam*, Interprint, Zagreb, 2015., str. 16.

toplice. Danas se uz odgovarajuću opremu lječilišta koriste i kod rekreacije zdravih ljudi.²⁹ Neka od lječilišnih mjesta koja se također spominju kao turistički razvijena lječilišnom ponudom su: Bakar, Baška, Biograd, Bizovac, Brela, Brestovac, Brod na Kupi, Cavtat, Crikvenica, Daruvar, Delnice, Dubrovnik, Đakovačka Breznica, Fužine, Glogovica, Hvar, Ičići, Ika, Istarske toplice, Ivanić Grad, Jelsa, Kamena Gorica, Kaštel Novi, Stari i Štafilić, Klenovnik, Korčula, Kraljevica, Krapinske toplice, Krk, Kupari, Lipik, Lokrum, Lokve, Lopud, Lovran, Makarska, Mali Lošinj, Malinska, Motovun, Mošćenička Draga, Nin, Novi Marof, Opatija, Orebić, Pag, Poreč, Pula, Rab, Rijeka, Rovinj, Vučkovec, Tuhelj i Varaždin. U ovom poglavlju opisat će se samo nekoliko poznatijih lječilišta. Bizovac, mjesto koje se nalazi u sjevernoj Dalmaciji, smatra se lječilišnim mjestom od 1976. godine, a danas se ondje nalazi Specijalna ortopedska bolnica. U zapadnoj Slavoniji nalazi se mjesto Daruvar koje se još tijekom rimskog doba smatralo lječilišnim mjestom. Obnovljeno je 1765. godine i danas ondje djeluje Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju Daruvarske toplice. Istarske se toplice nalaze u središnjoj Istri, tek jedanaest kilometara udaljene od mjesta Buzet, koje se smatra lječilišnim mjestom koje je djelovalo za vrijeme rimskog doba. Istarske toplice ili još nazvane Sveti Stjepan, svoju povijest vežu uz godinu 1641. kada je biskup Tomassini u svom djelu *De Commentari storici geografici della Provincia dell'Istria*, libri otto, opisao termalnu vodu toplica, njezina ljekovita sredstva. Nakon mnogih godina promjene uprave i preuzimanja toplice postaju odjel za medicinsku rehabilitaciju u Medicinskom centru Pula.³⁰ Obnovljeno je 1858. godine i dandanas djeluje lječilište. Na ovom mjestu otkriveno je više nalazišta izvorne mineralne, sumporne, kalcijeve, natrijeve, kloridne izoterme i mineralnog peloida.³¹ Krapinske toplice su lječilišno mjesto iz rimskog doba koje je obnovljeno 1779. godine, a ondje su pronađeni izvori kalcijeve, magnezijske hidrogenkarbonatne hipoterme. Danas ondje djeluje Specijalna bolnica za medicinsku rehabilitaciju.³²

²⁹ TuristPlus: *Povijest toplica u Hrvatskom zagorju*, <https://www.turistplus.hr/>, pristupljeno 19. 6. 2021.

³⁰ Hrvatski muzej turizma: „*Od blatne kupke do wellnessa*“ - *Razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj*, Opatija: Hrvatski muzej turizma, 2010 str 63.

³¹ Ibidem, str 25.

³² Ibidem, str. 16–21.

Tuheljske su toplice lječilište s izvorom sumpora, termalnim izvorom i nalazištem mineralnog peloida. Izvori Tuheljskih toplica uređeni su 1932. godine, dok su toplice nešto kasnije otvorene za upotrebu. Danas su one rekreativni centar pogodnih klimatskih uvjeta, otvorenih bazena gdje se ljudi mogu opustiti i liječiti bolesti kao što su kronična reumatska oboljenja, postoperativna stanja pa čak i neka ginekološka oboljenja.³³ Varaždinske Toplice su Rimljani u 1. stoljeću prije Krista nazivali *Aquae lasae*, toplice su posjećivali visoko pozicionirani vojskovođe. To se može potvrditi pronađenim natpisima od kamena koji su bili posvećeni nimfama. Nimfe su se izrađivale legionarima i vojnicima s visokim činovima. Od tog vremena pa nadalje toplice su se obnavljale, unapređivale i proširile, o čemu svjedoči pronađena ploča Konstantina I. Velikog koja potvrđuje da ih je obnovio nakon provale Gota na naše područje. Arheolozi su pronašli sačuvanu ploču iz 2. stoljeća prije Krista, iz razdoblja kada su Rimskim Carstvom vladali carevi Hadrijan i Antonin Pio. Ploča dokazuje kako su dodali nova kupališta uz kompleks i terme su dobile nove nimfe. Jedna od njih je najbolje sačuvana u cijeloj Hrvatskoj. Latinska poslovice: *Praestat cautela quam medela.*, što znači: *Bolje spriječiti nego liječiti*, naglašava činjenicu da su Rimljani uvidjeli važnost sprečavanja kada je riječ o bolestima. Stoga su upravo Rimljani poticali javnu gradnju brojnih kupališnih, lječilišnih ustanova i terma. Imali su striktni postupak i pravilo za kupanje u takvim ustanovama, postojao je posebno određeni redoslijed na kojem se temeljila arhitektura lječilišnog kompleksa.³⁴

Jedna od strateških prednosti Hrvatske smatra se kombinacija spoja terapije koja se pruža talasoterapijom i kontinentalnih terma koje nude vrsnu ponudu izvorišta mineralnih voda. Stoga, na lječilišni turizam može se gledati kao na jedan od nositelja zdravstveno-turističke ponude u Hrvatskoj. S obzirom na to da većina turista posjećuje našu obalu i primorje, mali dio zapravo odlazi u naša lječilišta, terme i toplice. Poznata je činjenica kako većina „turista“, to jest pacijenata, popunjava najveće specijalizirane bolnice u Hrvatskoj, kao što su Specijalna bolnica Krapinske toplice i Specijalna bolnica Varaždinske toplice koje čak više od 60 % svojih smještajnih kapaciteta popunjavaju putem HZZO-a (Hrvatski zavod zdravstvenog osiguranja). „Turisti“ nisu u pravom smislu informirani, niti je promovirano u dovoljnoj

³³ TuristPlus: *Povijest toplica u Hrvatskom zagorju*, pristupljeno <https://www.turistplus.hr/>, 19. 6. 2021.

³⁴ Alić, M.: *Aquae lasae; elitno rimsko lječilište*, Povijest.Hrvatske, pristupljeno <https://povijest.hr/tiskano-izdanje/>, 19. 6. 2021.

mjeri da naša zemlja ima mogućnosti pružiti nova iskustva putem prirodnih izvora. Još su uvijek ipak u većoj mjeri najčešći domaći turisti. Iako toplice posjećuju i naši susjedi iz Slovenije, Mađarske i Austrije, njihova primarna namjera posjeta je kulturni turizam ili turizam događaja.³⁵

Pružane lječilišne usluge u jednoj od ranije navedenih lječilišno-turističkih destinacija u najvećoj mjeri koriste domaći gosti što iznosi 67 %, zatim slijede turisti iz susjednih država kao što su Slovenija sa 7 %, Austrija 5 % te u puno manjoj mjeri dolaze gosti iz Italije što iznosi 4 %, Njemačke 3 % i BiH 3 %. To dokazuje kako ova lječilišno-turistička mjesta nisu dovoljno prezentirana na ciljano tržište kako bi se dolasci mogli povećati. U većem postotku žene pokazuju interes za lječilišnim turizmom nego muškarci što iznosi 56 %. Korisnici lječilišnih usluga, njih 48 %, redovno jednom godišnje odlazi na ovakvu vrstu tretmana, dok neki korisnici (20 %) odlaze na ovakvu vrstu tretmana dva ili tri puta godišnje.³⁶

3.3.2. Wellness & Spa turizam

Wellness je složena riječ koja je nastala spajanjem dviju engleskih riječi *well being* (hrv. dobrobit) i *fit ness* (hrv. blagostanje tijela). Riječ *spa* prevodi se s latinskog kao *salus per aquam*, što znači u doslovnom prijevodu „zdravlje kroz vodu“.³⁷ Iz toga se može vidjeti kako su *wellness* i *spa* turizam zapravo poboljšanje i briga o duhovnom i fizičkom stanju čovjekova tijela korištenjem raznih tretmana koji mogu, a i ne moraju uključivati vodu.

Istraživanjem *wellness* i *spa* ponude u istoimenim centrima često možemo naići na preklapanje vrsta usluga. Kako bi *wellness* i *spa* centri bili potpuni i temeljito djelovali, oni moraju uključivati segmente kao što su: osoblje koje je kvalificirano, ponuđeni sustav zatvorenih, ali i otvorenih bazena, sauna, parne kupelji, zdrava prehrana,

³⁵ Kunst, I.: *Upravljanje turističkom destinacijom u Hrvatskoj – ograničenja i mogućnosti; Izazovi upravljanja turizmom*, Institut za turizam, Zagreb, 2011. str. 1–14.

³⁶ Tomas zdravstveni turizam, 2018.; *Stavovi i potrošnja korisnika usluga zdravstvenog turizma u Hrvatskoj*, Institut za turizam, PDF, Zagreb, 2019., str. 25–27., pristupljeno 20. 6. 2021.

³⁷ Škoro, I., Gržinić, J.: *Wellness-turizam i održiva turistička politika – koraci za dionike*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, PDF, 2018., str. 11., pristupljeno 21. 6. 2021.

program koji je bazirani na *fitnessu*, kulturne sadržaje, aktivnosti koje poboljšavaju mentalnu opuštenost, profesionalne osobe koje su zadužene za osiguravanje tretmana i savjeta, staze za biciklizam i hodanje te moraju biti u mogućnosti ponuditi svoje usluge starijim osobama i osobama s invaliditetom. S obzirom na to da istoimeni centri moraju imati prilagođene sve standarde, pravilnike te stručnjake i osoblje koje je kvalificirano, na kraju se *wellness* i *spa* centrima ne isplati mijenjati usluge.³⁸

Wellness i *spa* turizam najčešće se nude u hotelima s četiri ili pet zvjezdica i u lječilištima, a moguće ih je pronaći i u posebnim *wellness*-centrima kao što je Arcadia *wellness*-park centar, zatim u posebno kreiranim *wellness* i *spa* resortima koji su namijenjeni zadržavanju dobre kondicije tijela.³⁹ Turističke agencije i hotelijeri sve češće nude *wellness* i *spa* sadržaje kako bi upotpunili svoju ponudu i pružili što više mogućnosti turistima. U Hrvatskoj hotelijeri još uvijek dovoljno ne promoviraju potencijalne destinacije koje raspolažu prirodnim resursima kako bi se i na našim područjima stvorio uspješan imidž potencijalne *wellness*-usluge koja bi se mogla smatrati profinjenom i sofisticiranom. Primjeri se mogu vidjeti kod Mađarske, Slovenije, Češke, Austrije, Švicarske i Njemačke koje imaju jako dobro razvijen destinacijski menadžment. Hrvatska bi se svakako na tom području mogla ugledati na susjedne države, ali pritom dodati i nuditi sadržaje koje te zemlje nemaju i ne mogu nuditi.⁴⁰

U *wellness* i *spa* turizmu najčešće se spominju već strukturirani paketi ponuđenih usluga kao što su masaža tijela ili lica, manikura i pedikura, tretmani tijela ili lica ljekovitim biljkama, maskama i aparatima, sauna, bazen mineralnom vodom i *fitness*. Česta pojava je da su bazeni u hotelima u kojima se pružaju *wellness*-usluge na Jadranu punjeni morskom vodom, dok se na kontinentalnim područjima oslanjaju na pronalazak izvorne mineralne vode i ostalih ljekovitih dobrobiti.⁴¹ Kada se spominje *wellness*, još uvijek vlada mišljenje kako ova grana turizma svojim ponudama pripada na korištenje isključivo ženama te kako nije za muškarce. Upravo ovakvo mišljenje razlog je zašto žene više naginju kupnji tretmanskih usluga *wellnessa* (53 %).

³⁸ Op. cit., str. 12.

³⁹ Op. cit., str. 11.

⁴⁰ Ibidem, str. 23–24.

⁴¹ Učilište u Lovranu; <https://www.uciliste-lovran.hr/wellness-programi/>, pristupljeno 20. 6. 2021.

Inozemni gosti najveći su korisnici usluga *wellnessa* (82 %), a kada bi se gledalo prema receptivnim i emitivnim tržištima pojedinačno, emitivno prevladava s podacima gdje domaći gosti dolaze u većoj mjeri 18 %, zatim strani gosti iz država kao što su Njemačka 13 %, Slovenija 11 %, Austrija 9 %, Italija 7 % i Velika Britanija 5 %. Čak više od polovice korisnika (55 %) na svojim putovanjima koristi *wellness*-vrstu usluge jednom do tri puta godišnje.⁴²

Wellness i *spa* turizam zadnjih pet godina postaju sve više prepoznatljivi na globalnoj razini. Predviđa se kako će upravo industrije u *wellness* i *spa* turizmu naglo porasti te će se on razvijati u dva smjera kao medicinski te kao turistički *wellness* i *spa*. Smatra se kako će najviše uspješnosti u napredovanju imati turistički *wellness* i *spa* u ruralnoj turističkoj destinaciji. Ruralna turistička destinacija svojim resursima ima dovoljno kapaciteta da ujedno podrži djelovanja dionika putem šireg spektra aktivnosti te se time mogu povezati i drugi selektivni oblici kao što su sport, kulturno-povijesna baština i zdravlje.⁴³

3.3.3. Termalizam i toplički turizam

Termalizam i toplički turizam nemaju isto značenje, no u ovom će se poglavlju pobliže sagledati zajednička komponenta. Oba se smatraju područjima u zdravstvenom turizmu, samo što je termalizam više okrenut turizmu termomineralnim izvorima, saunama koje imaju ljekovita svojstva te svoje usluge pruža u termama kao što su Terme Sveti Martin na Muri u Međimurju, Terme Tuhelj i Terme Jezerčica. Toplički turizam više je baziran na aktivnostima koje nude same toplice, uz više bazena s vodom te ljudi u njih odlaze ne samo u rekreacijskom pogledu, već i lječilišno (rehabilitacija). Upravo zbog navedenih značenja često se ova dva pojma preklapaju.⁴⁴

Hvar i Opatija odlični su primjeri termalizma uz Crikvenicu, Lošinj, Rab, Varaždinske toplice te slične lokacije u Europi.⁴⁵ Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju i

⁴² Tomas zdravstveni turizam 2018.; Stavovi i potrošnja korisnika usluga zdravstvenog turizma u Hrvatskoj, Institut za turizam, PDF, Zagreb, 2019., str. 25–27., pristupljeno 20. 6. 2021.

⁴³ Op. cit. str. 27., pristupljeno 21. 6. 2021.

⁴⁴ Op. cit, str. 300–301.

⁴⁵ Op. cit. str. 19.

lječilište djeluju unutar tradicionalnih morskih lječilišta i toplica diljem Hrvatske. Stručnjaci koriste metode liječenja kao što su termomineralna voda, morska voda i klima.⁴⁶ Još prije pisanih izvora u povijesti, mineralna voda koristila se za liječenje nekih, ako ne i svih bolesti, jer se smatrala pogodnom za zdravlje. Ranije su ljudi na izvore mineralnih voda gledali kao na sjedište božanstva pa se kupanje u takvom izvoru smatralo vjerskim činom. Ovakav su običaj ljudi dugo njegovali, posebice u doba Grčke i Rima kada su uz vrela mineralnih ljekovitih voda postavljali ploče zavjeta, spomenika i žrtvenika. Mineralni i termalni izvori koristili su se u medicini sve do suvremenog doba kada je ona uznapredovala te se danas točno zna kod kojih i kakvih bolesti su izvori ljekoviti.⁴⁷

Ponuda terma i toplica danas je vrlo raznovrsna. Kao primjer može se uzeti ponuda paketa koju nude već ranije spomenute Terme Sveti Martin na Muri u Međimurju. Na svojoj službenoj stranici terme nude razne pakete kao što su paket Zdravlje koji sadržava plan prehrane i vježbe za aktivan odmor u termama, paket za sportaše koji su na odmoru, paket Zauvijek mladi umirovljenici, paket za parove, paket *Decanter Gastro* i *Wellness*, paket *Wellness* za sva četiri godišnja doba, paket fizikalne kao i postoperativne terapije i rehabilitacije. Ponudjeni paketi plaćaju se u visini jednog noćenja, a cjenovno variraju od 199 do 1063 kune. Uz navedene pakete, terme raspolažu unutarnjim i vanjskim bazenima i saunama.⁴⁸

4. Analiza zdravstvenog i wellness-turizma u Hrvatskoj i izabranim regijama

U ovom poglavlju analizirati će se zdravstveni i *wellness*-turizam u Hrvatskoj i izabranim regijama, detaljnije će se proučiti njihov razvoj i ponuda usluga.

Zdravstveni se turizam počeo ekspanzivno razvijati na globalnoj razini kao rezultat povećanog porasta turističke potražnje i ponude. Neki od čimbenika koji su utjecali na povećanje trenda za zdravstveno-turističkim uslugama su: starenje populacije,

⁴⁶ Op. cit. Str. 15–16.

⁴⁷ TuristPlus: Povijest toplica u Hrvatskom zagorju, pristupljeno <https://www.turistplus.hr/>, 19. 6. 2021.

⁴⁸ Terme Sveti Martin: <https://www.termesvetimartin.com/hr/paketi>, pristupljeno 22. 6. 2021.

nezdravi stil života, aktivna uloga nositelja državnih vlasti u promoviranju zdravstveno-turističke ponude i nove društvene vrijednosti.⁴⁹

Prije današnje modernizacije zdravstveni turizam u Hrvatskoj započeo je svoj razvoj zahvaljujući Rimljanima na inovativnoj izgradnji objekta za poboljšanje zdravlja tijela i duha. Od rimskog doba pa sve do danas puno toga se promijenilo u razvoju cjelokupnog zdravstvenog i *wellness*-turizma diljem Hrvatske. Ne samo da se promijenio razvoj, već se promijenilo poimanje korištenja zdravstvenog i *wellness*-turizma u svrhu poboljšanja čovjekova zdravlja. Dok je prije u građevinskom smislu prevladavao rimski stil građenja lječilišta i spa objekata, danas je to nešto drugačije. Lječilišta su građena kao zasebni rehabilitacijski centri unutar specijaliziranih bolnica, dok se *wellness* i *spa* usluge većinom pružaju unutar nekih hotela. Postoje tek neki zasebni *spa* i *wellness*-centri. Terme ili toplice u većini slučajeva budu spojene u jedno jer im se ponuda preklapa.⁵⁰

Kako zdravstveni turizam u Hrvatskoj kao grana turizma nije u dovoljnom fokusu promoviran. Djeluje kao lječilišna potreba prema uputama doktora koji šalju pacijente na rehabilitacijski postoperativni oporavak. Upravo iz tog razloga najviše je domaćih turista koji dolaze u specijalne bolnice prema liječničkoj uputi za rehabilitaciju i zdravstveno poboljšanje tijela posebnim vježbama u bazenu.⁵¹ Prema već analiziranim podacima, najviše gostiju smatra kako je naša najveća prednost u zdravstvenom turizmu ljubaznost i stručnost osoblja te čistoća samih prostorija i smještajnih jedinica. Iako je kvaliteta prepoznatljiva, sam oblik zdravstvenog turizma Hrvatske nije prvi odabir turista. On je više usmjeren na kulturne sadržaje i doživljaje. *Wellness*-turizam u kombinaciji sa *spa* sadržajima posljednjih godina izazvao je veliku popularnost među pripadnicama ženskog spola, dok muškarci i dalje smatraju kako je taj turizam više za žene.⁵²

⁴⁹ Ivandić, N., Kunst, I., Telišman Košuta, N.: *Pretpostavke održivosti zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj – Načela razvoja i ključni činitelji uspjeha*, PDF, 2015., pristupljeno 26. 6. 2021.

⁵⁰ Alić, M.: *Aquae lasae; elitno rimsko lječilište*, Povijest.hr, pristupljeno 19. 6. 2021., <https://povijest.hr/tiskano-izdanje/>.

⁵¹ Op. cit., str. 23–24., pristupljeno 21. 6. 2021.

⁵² Tomas zdravstveni turizam 2018.; *Stavovi i potrošnja korisnika usluga zdravstvenog turizma u Hrvatskoj*, Institut za turizam, PDF, Zagreb, 2019., str. 25–27., pristupljeno 20. 6. 2021.

4.1. Potencijali razvoja zdravstvenog i *wellness*-turizma u destinacijama

U ovom potpoglavlju biti će analizirani potencijali destinacija za mogući razvoj zdravstvenog i *wellness*-turizma.

Destinacije koje su već ranije spomenute, na primjer Crikvenica, Opatija, Lošinj, Hvar, Istra uz Brijune i neke destinacije u kontinentalnoj Hrvatskoj – Varaždin, Donja Stubica i Krapina, već su prepoznate, kao i njihovi potencijali za razvojem zdravstvenog i *wellness*-turizma. Ovo poglavlje predstavlja fokus završnog rada pa time i glavni interes istraživanja i analize.⁵³

Osim već ranije izdvojenih destinacija, Hrvatska ima pogodne prostore na kontinentalnom dijelu. Turizam Jadrana razvijen je zdravstvenim turizmom jer obiluje prirodnim čimbenicima, a to su more, klima, vegetacija. Prirodni zdravstveni resorti i specijalne bolnice uglavnom su bazirani na prirodnim lječilišnim resursima kao što su termalne vode, more i blato. Većina specijalnih bolnica su zastarjele i u lošem su stanju, s obzirom na to da su zadnje veće investicije u ovakve objekte uložene kasnih godina 20. stoljeća. *Wellness* i *spa* u sektoru turizma u usporedbi sa državama Slovenijom, Mađarskom i Austrijom u pogledima ponude i kvalitete nije stavljen u fokus promocije. S obzirom da su proizvodi, to jest, usluge dobro znane te je prisutna potražnja domaćih gostiju. Neke od poznatih modernih terma i toplica nude svoj koncept kupališta u rasponu odmora, zabave i *wellnessa*, na primjer Terme Tuhelj, Toplice Sveti Martin i novo otvorene Aqua Vivae u Krapinskim toplicama. *Wellness* i *spa* hoteli relativno su novi na tržištu Hrvatske. Međutim, povećava se broj hotela s četiri zvjezdice koji nude bazene, saune, *fitness* objekte, tretmane zdravlja i ljepote različitih tipova i kvaliteta. Pružanje ovakve vrste usluga ne zahtijeva zapošljavanje medicinskih zaposlenika. *Wellness* i *spa* hoteli na obali uglavnom su hoteli s pet zvjezdica sa značajnim investicijama i modernim dizajnom. Najveću konkurenciju predstavljaju im drugi isti hoteli koji su postavljeni duž jadranske obale. Takvih je hotela 68. Za razliku od *wellness* i *spa* hotela na Jadranu, na kontinentalnom dijelu su rjeđi te je broj limitiran na tri ili četiri zvjezdice. Uglavnom su manji i skromnije

⁵³ Op. cit., str. 19.

ponude, a u centralnom dijelu Hrvatske i u Zagrebu smješteno je trinaest takvih objekata.⁵⁴

Osim već spomenutih obilježja za potencijalno razvijanje zdravstvenog i *wellness*-turizma na ovim područjima, bitno je razmotriti činjenicu kako turizam u svim područjima Hrvatske nije povezan, niti su sva mjesta dovoljno razvijena kako bi se uopće mogla sagledati kao potencijalne regije zdravstvenog ili *wellness*-turizma.

4.2. Pružatelji ponuda i usluga u zdravstvenom i *wellness*-turizmu

U ovom potpoglavlju analizirati će se ponuda i usluga od strane pružatelja u zdravstvenom i *wellness*-turizmu.

Zdravstveni turizam sastoji se od zasebnih segmenata kao što su lječilišni turizam, termalni ili toplički turizam te *wellness*-turizam, podrazumijeva se da zdravstveni turizam ima različite pružatelje usluga. Također, u tom slučaju osim različitih pružatelja usluga, podrazumijeva se da na raspolaganju moraju biti i timovi stručnjaka iz raznovrsnih područja kao što su fizioterapija, kineziologija, osteopatija, razne metode *wellnessa* ljepote, ali i iz medicinskog područja i tako dalje. Kako je u ranijim poglavljima objašnjena ponuda lječilišnog turizma, termalnog turizma te *wellness*-turizma, u ovom će poglavlju biti pobliže prikazani pružatelji usluga Tablicom 1. ispod teksta.⁵⁵

⁵⁴ Institut za turizam, Nacionalni program – akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma, PDF, 2014., str. 12.

⁵⁵ Ivandić, N., Kunst, I., Telišman-Košuta, N.: *Pretpostavke održivosti zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj – Načela razvoja i ključni činitelji uspjeha*, PDF, 2015., pristupljeno 26. 6. 2021.

OBJEKTI UGOSTITELJSKE PONUDE		ZDRAVSTVENE USTANOVE	
Wellness-ponuda (hoteli, toplice, centri)	Prirodna lječilišta		Klinike/Bolnice
Holistički <i>wellness</i> Medicinski <i>wellness</i>	Lječilišta	Specijalne bolnice za medicinsku rehabilitaciju	
	Holistički <i>wellness</i> Medicinski <i>wellness</i> Lječilišni turizam	Medicinski <i>wellness</i> Lječilišni turizam	Medicinski turizam
Wellness-usluge			
Lječilišne usluge			
Medicinske usluge			

Tablica 1. Oblici zdravstvenog turizma i pružatelji zdravstveno-turističkih usluga

Izvori: Ivandić, N., Kunst, I., Telišman-Košuta, N.: *Pretpostavke održivosti zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj – Načela razvoja i ključni činitelji uspjeha*, PDF, 2015. (pristupljeno 26. 6. 2021.)

4.3. Analiza razvoja zdravstvenog i *wellness*-turizma u Međimurju

U ovom poglavlju izdvojena je Međimurska županija zato što je posljednjih godina najviše ulagala u poboljšanje svog turizma, ali i u napredak županije. Studija slučaja koja će biti prikazana detaljnije sljedećim poglavljima dijelom je provedena na uzorku Međimurske županije. Stoga, bitno je da se поближе sagleda i objasni stanje dosadašnjeg razvoja zdravstvenog i *wellness*-turizma u Međimurju.

Međimurska županija raspolaže velikim rasponom resursa atrakcijske osnove. To dokazuju i brojne nagrade koje su te atrakcije ili destinacije osvojile u natjecanjima. Primjer je natjecanje izvrsnosti kontinentalnog turizma. Važno je spomenuti kako je Međimurska županija jedina hrvatska županija koja je na natjecanju *European destinations of Excellence* ili skraćeno EDEN u razdoblju od 2007. do 2015. dobila dva nacionalna pobjednika – Sveti Martin na Muri 2007. godine i Gornje Međimurje 2015. godine. Također, bitno je spomenuti da je Sveti Martin na Muri osvojio Srebrni cvijet 2010. godine europske asocijacije *Entente Florale Europe*, dok je samo naselje bilo proglašeno najljepše uređenim malim mjestom u kontinentalnoj Hrvatskoj.

Kao važniji zdravstveno-turistički objekt u Masterplanu Međimurja navodi se LifeClass Terme Sveti Martin na Muri. Ovaj objekt nalazi se u sklopu dva *Spa & Golfer* hotela, dok se unutar njega nalaze *wellness-centar*, *Beauty centar* i *Lumbalis centar* te apartmani Regina. Iako terme u Svetom Martinu daleko predvode, što prema standardu kvalitete, usluge, sadržaja, brojnosti prostora i smještajnih kapaciteta, Međimurje se može također pohvaliti i *Wellness Parkom* koji se nalazi u Zasadbregu i nudi brojne *wellness*-sadržaje. Hotel Castellum Čakovec nalazi se blizu parka Perivoja Zrinskih i ističe se svojom ponudom zdrave prehrane, kao i *wellness*-ponudom. Uz prirodno okruženje idealan je smještaj za sve poslovne ljude koji žele odahnuti s obzirom na to da je klasificiran kao hotel smještajnih jedinica za poslovne ljude.⁵⁶ Žarište stacioniranog turizma u Međimurskoj županiji smatra se upravo više puta spominjani Sveti Martin na Muri.

Samo nekoliko kilometara udaljen od grada Čakovca, Hotel Panorama smješten je u Prelogu. Osim svojih smještajnih jedinica, također nudi i *wellness*-programe (finska i turska sauna te hidromasažni manji bazeni). Osim sauna, u centru relaksacije nude se i profesionalna sportska masaža ili solarij.⁵⁷

Masterplan razvoja turizma Međimurske županije do 2020. godine je dokument koji pruža strateški okvir djelovanja različitih institucija javnog sektora, subjekata gospodarstva i drugih dionika u Međimurskoj županiji koji su uključeni sudjelovanjem u razvoju turizma. U navedenom dokumentu jasno su postavljeni ciljevi koji se trebaju postići: „Uspostavljanje jasnog razvojnog koncepta turizma utemeljenog na interaktivnom i participativnom procesu osmišljavanja i usuglašavanja, usuglašavanje kratkoročnih, srednjoročnih i dugoročnih politika razvoja turizma te definiranje razvojnih prioriteta, njihovih nositelja i mogućih izvora financiranja, stvaranje pretpostavki za uspješno, dugoročno održivo, tržišno pozicioniranje Županije na turističkom tržištu, pružanje strateškog okvira za privlačenje potencijalnih investitora i prepoznavanje razvojnih projekata/programa u domeni privatnog i javnog sektora te posljednji cilj je usmjeravanje aktivnosti korištenja sredstava EU fondova/programa.“ Iako se u Masterplanu Međimurja navodi kako će se u budućnosti možda razviti još

⁵⁶ Mr. sc. Telišman-Košuta, N., dr. sc. Ivandić, N., dr. sc. Boranić Živoder, S., dr. sc. Marković, I.: *Masterplan razvoja turizma Međimurske županije do 2020. godine*, Institut za turizam, Zagreb-Čakovec 2016., PDF, str. 30–35., pristupljeno 26. 6. 2021.

⁵⁷ Hotel Panorama Prelog; <http://dg-sport.com/panorama/spa/>, pristupljeno 28. 6. 2021.

takve ustanove koje bi pružile sadržaje zdravstvenog i *wellness*-turizma, to je još nesigurno. Kao i do sada, najviše će se razvijati zdravstveni turizam uz promoviranje sportskih sadržaja turizma kako bi se više promovirali i ostali dijelovi Međimurja⁵⁸

4.4. Ponuda zdravstvenog i *wellness*-turizma u Međimurju

Aktualni strateško-marketinški planovi turizma obuhvaćaju ponudu zdravstvenog i *wellness*-turizma u Međimurju. Terme Sveti Martin, već spomenute u ranijim poglavljima, javljaju se kao najveći pružatelj zdravstvenih i *wellness*-usluga i sadržaja, kao i smještajnih jedinica. 1911. godine umjesto nafte potekao izvor mineralne termalne vode u Svetom Martinu na Muri. Ljekovitu svrhu koju ima termalna voda mještani su vrlo brzo prepoznali te su 1936. godine sagradili jedan drveni i jedan natkriveni bazen. Toplice Sveti Martin danas se smatraju liderom kontinentalnog turizma. LifeClass Terme Sveti Martin dobile su naziv po slovenskom istoimenom brendu 2014. godine koji se temelji na filozofiji zdravog života, sporta, rekreacije i lokalne gastronomije. Terme Sveti Martin postale prepoznatljiv brend, a svojim gostima garantiraju kvalitetnu uslugu i zadovoljstvo kao „ prvi Healthness resort u Europi“. Svojim poslovanjem Sveti Martin ne samo da ima veliki potencijal, već i izvrsnu ponudu sportskog turizma s ciklostazama, enoturizma i gastronomskog turizma te bogatu zdravstvenu i *wellness*-ponudu s raznim masažama tijela, lica i ostalim tretmanima za poboljšanje stanja tijela i duha.⁵⁹

4.5. Objekti zdravstvenog i *wellness* turizma u Međimurju

Iako Međimurje ima više objekata i ponude kojima razvija zdravstveni i *wellness* turizam u svojim krajevima, kroz ovo poglavlje biti će spomenuto tek nekoliko kako bi se dobio uvid o kapacitetima dodadašnjeg rada i razvoja Međimurja. Arcadia *wellness*-park centar prvi je u Međimurju sa samostalnom *wellness*-ponudom uz popratne sadržaje kao što su smještajni kapaciteti s četiri zvjezdice i s ostalim sadržajima poput rekreacije, kreacije i edukacije. Sam park centar smješten u brežuljkastom dijelu Međimurja u Zasadbregu unutar Spomenika prirode

⁵⁸ Ibidem, str. 7.

⁵⁹ Terme Sveti Martin na Muri, <https://www.termesvetimartin.com/hr/o-nama/povijest-resorta>, pristupljeno 29. 6. 2021.

Bedekovićeve grabe. Osim *wellness*-sadržaja u Arcadia *wellness*-parku može se uživati i uz predivan pogled na brežuljkasti dio Međimurja.⁶⁰

Ponudu zdravstvenog i *wellness*-turizma u Međimurju najbolje predstavljaju Terme Sveti Martin na Muri. Još se može istaknuti i Hotel Castelum koji također pruža usluge *wellnessa* i smještaja. Međutim, ovo su jedine ustanove koje su osnovane i razvijaju ovu vrstu turizma.

⁶⁰ Arcadia *wellness*-park, <http://arcadia-wellnesspark.hr/o-nama/>, pristupljeno 29. 6. 2021.

5. Studija slučaja: Potencijal razvoja zdravstvenog i *wellness*-turizma u Hrvatskoj-primjer Međimurja

U ovom poglavlju biti će predstavljena studija slučaja: Potencijal razvoja zdravstvenog i *wellness*-turizma u Hrvatskoj na primjeru Međimurja, pobliže će se pojasniti metodologija izrade i provedbe studija slučaja. Prikupljeni rezultati bit će analizirani i prikazani grafovima. Na temelju dobivenih rezultata analizirat će se specifični razvojni potencijali.

Kako je glavna tema rada potencijal razvoja zdravstvenog i *wellness*-turizma u Hrvatskoj, provedeno je anketno istraživanje stavova ključnih dionika. Unutar provedenog istraživanja posebno je obrađena Međimurska županija, kao destinacija koja već razvija zdravstveni i *wellness*-turizam ima veliki potencijal da postane vodeća destinacija u tom području.

5.1. Metodologija istraživanja

U ovom poglavlju biti će navedena i objašnjena metodologija istraživanja.

Za potrebe ovog istraživanja sastavljena je anketa od 21 pitanja. Anketa je provedena na uzorku od sto ispitanika starijih od petnaest godina. Anketni upitnik sadrži kombinirana pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Otvoreni tip pitanja u anketi moguće je prepoznati po tome što na njih ispitanici mogu odgovoriti svojim riječima, spontano i instinktivno, dok kod zatvorenog tipa pitanja ispitanici moraju odabrati jedan od već ponuđenih odgovora.⁶¹ Za potrebe istraživanja korištene su metode anketnog ispitivanja, metoda sinteze te metoda interpretacije i analize rezultata. Anketa je provedena u svibnju 2021. godine Anketa je postavljena na društvenim medijima, *online* internetskim grupama i ljudima na internetskoj stranici Facebook. Ispitanici dolaze iz različitih područja Hrvatske, a nekolicina i iz Međimurske županije, s obzirom na to da se dio istraživanja odnosi i na daljnji razvoj potencijalne destinacije zdravstvenog i *wellness*-turizma. Cilj ovog istraživanja je istražiti koliko je lokalno stanovništvo upoznato s ponudom zdravstvenog i *wellness*-turizma u

⁶¹ Zelenika, R.: *Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela*, Vol.4., Ekonomski fakultet u Rijeci, 2000., str. 342.

Hrvatskoj, a samim time i u Međimurju. Svrha istraživanja je ukazati na moguće razvojne potencijale i izazove u promociji ponude, ali i postojanje problema ako ih ima. Istraživanje je temeljeno na hipotezi da Hrvatska i Međimurska županija ima potencijal za razvoj zdravstvenog i *wellness*-turizma, koja će nakon ovog istraživanja i provedene analize rezultata biti opovrgnuta ili potvrđena.

5.2. Interpretacija rezultata provedenog istraživanja

U ovom poglavlju rezultati provedenog istraživanja biti će interpretirani i prikazani grafovima.

Istraživanju, koje je provedeno putem ankete, moguće je pristupiti na sljedećoj poveznici <https://forms.gle/kxsjyQQ14jhrvV1Y9>, koja je postavljena na platformi društvene mreže Facebook. Rezultati su dobiveni na uzorku od sto ispitanika. Uzorak se može definirati i kao dio skupa statističke mase koja je odabrana nasumično, slučajnog izbora jedinica kako bi se mogao dobiti neki rezultat koji je moguće kasnije analizirati i prikazati.⁶² Uz anketu s postavljenim uzorkom i logičnim slijedom pitanja za ispitanike, korištena je i Likertova skala ili sumativna ljestvica koju obilježava niz postavljenih pitanja gdje ispitanici mogu izraziti svoj pozitivan ili negativan stav prema pet mogućih odgovora. Odgovorima se izražava njihovo neslaganje odnosno slaganje s pitanjem ili tvrdnjom. Uz Likertovu ljestvicu, korištena je i Thurstonova kako bi se dobili precizniji odgovori na tvrdnje s kojima se ispitanici slažu odnosno ne slažu.⁶³ Ispitanici su zamoljeni da odgovore na niz postavljenih objektivnih pitanja unosom vlastitog odgovora što je u skladu s korištenjem kombiniranog otvoreno-zatvorenog tipa pitanja.

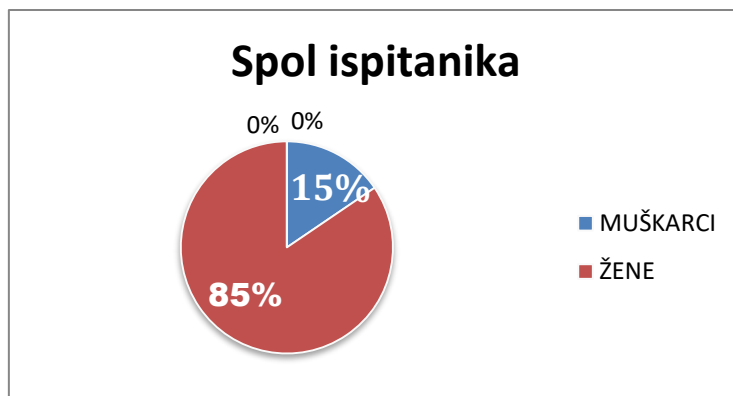
REZULTATI ANKETE

Sociodemografski podaci

1. Spol ispitanika: M / Ž

⁶² Ibidem, str. 316.

⁶³ Ibidem, str. 345.

Grafikon 1. Spol ispitanika

Izvor: na temelju provedene ankete autorice rada

Pitanje vezano za spol ispitanika prikazano je Grafikonom 1. U uzorku od 100 ljudi, bilo je 85 % žena i 15 % muškaraca. Žene su u puno većoj mjeri ispunile anketu što bi moglo značiti kako tema zdravstvenog i *wellness*-turizma više privlači ženski dio populacije nego muški.

2. Koliko imate godina?

Većina ispitanika je starija, prema tome možemo pretpostaviti da taj segment privlači određenu populaciju. Ovaj podatak uvelike je iznenađujući, ali ne i neočekivan jer u toplice, terme i lječilišta većinom odlaze stariji ljudi sa zdravstvenim problemima ili mladi ljudi koji su imali neki oblik operativnog zahvata na tijelu te su poslani na rehabilitaciju.

3. Mjesto rođenja ispitanika

Najviše ispitanika od 80 % rođena u Čakovcu, dok je nekolicina rođena u Rijeci i Zagrebu 5 %, zatim u Varaždinu 4% te u Koprivnici i Puli 3 %. S obzirom na to da je anketa postavljena u grupu u kojoj je većina članova iz Međimurja, ovakvi rezultati bili su i očekivani.

4. Mjesto boravka ispitanika

Većina ispitanika odgovorila je kako boravi u gradu ili selu koje se nalazi u Međimurju. 70 % ispitanika, dok nekolicina boravi u gradu ili selu koje se nalazi izvan Međimurske županije u iznosu od 30 %. Rezultati ovog pitanja bili su očekivani zbog postavljanja ankete u razne grupe u kojima se nalaze članovi iz Međimurske

županije. Ovo pitanje nije postavljeno kako bi se specificiralo u kojem točno gradu ili selu ispitanici žive, već zato jer ih je ovo pitanje preusmjerilo dalje na druga pitanja u vezi Međimurja, ako borave u njemu, ili općenito o Hrvatskoj ako nisu iz Međimurja.

5. Razina obrazovanja

Većina ispitanika na pitanje o obrazovanju odgovorilo je da je završilo srednju školu (50 %). Završen diplomski studij i stari četverogodišnji fakultetski studij ima 26 %, završen preddiplomski studij ima 20 % ispitanika, dok 4 % ispitanika ima završenu samo osnovnu školu.

Razvoj zdravstvenog i *wellness*-turizma u Hrvatskoj

1. Zdravstveni turizam uvelike je razvijen u Hrvatskoj.

Nakon uvodnog dijela ankete i sociodemografskog profila, ispitanici su preusmjereni na prvi dio ankete, vezan razvoj zdravstvenog i *wellness*-turizma u Hrvatskoj. Ispitanici su većinom odgovorili kako se ujedno slažu i ne slažu (57 %), djelomično se slaže 29 %, dok se uopće ne slaže 14 % ispitanika sa navedenom tvrdnjom.

2. *Wellness*-turizam moj je prvi odabir kada je vrijeme da odem na odmor.

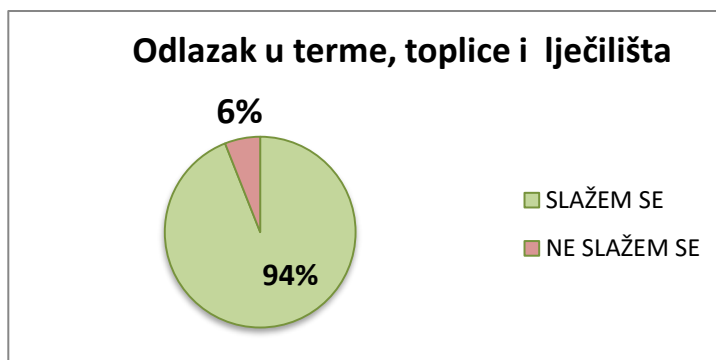
Najviše ispitanika čak 28 % slaže i ne slaže s ovom tvrdnjom, ok se podjednako ispitanika (21 %) ne slaže s ovom tvrdnjom te se ujedno i djelomično slaže. Najmanji postotak, 8 % ispitanika, u potpunosti slaže s ovom tvrdnjom

3. Organizirane ustanove zdravstvenog i *wellness*-turizma u Hrvatskoj imaju dobro razvijenu ponudu koja je vrlo promovirana te privlači domaće i strane turiste.

Najviše ispitanika, čak 42 %, izjasnilo se kako se slažu i ne slažu u vezi ove tvrdnje, zatim 35 % ispitanika djelomično se slaže, 14 % ispitanika ne slaže se s ovom tvrdnjom te 9 % ispitanika potpuno se slaže s ranije navedenom tvrdnjom.

Odlazak u terme, toplice i lječilišta

1. Kada odlazim na odmor, bitno mi je da imam više izbora koje mogu prilagoditi sebi.

Graf 2. Prikazuje mišljenje ispitanika o prilagođavanju ponude prilikom odlaska u terme toplice i lječilišta.

Izvor: Na temelju provedene ankete, autorice ovog rada

Prema grafu 2. najviše ispitanika, čak 94 % njih, slaže se s ovom tvrdnjom, a tek se 6 % ne slaže s ovom tvrdnjom. Može se zaključiti kako najviše ispitanika gleda na opciju da su im svi sadržaji prilagođeni kada idu na odmor.

2. Prije bih odabrao/odabrala turistički odmor na moru jer je prirodniji, a morska voda zdravija.

Sljedeća tvrdnja odnosi se na odabir turističkog odmora: *Prije bih odabrao/odabrala turistički odmor na moru jer je prirodniji, a morska voda zdravija*. Najviše je ispitanika, 81,40 %, odabralo provesti svoj odmor na moru, dok 18,60 % ispitanika odgovorilo je sa „ne“, to jest da bi svoj odmor proveli na drugačiji način ili u nekim toplicama.

3. U terme, toplice odlazim jer mi je propisana rehabilitacijska terapija.

Najviše ispitanika, čak 67 % njih, odlazi svojim izborom, a terapija im nije potrebna i propisana zdravstveno. U toplice i terme iz drugih razloga odlazi 21 % ispitanika, 9 % njih ipak odlazi zbog zdravstvenih razloga, dok 3 % njih odlazi jer nije u mogućnosti ići na more.

4. U terme, toplice, *wellness*-centre odlazim kada se želim opustiti, fizičko i duhovno poboljšati stanje svog tijela.

Anketa navodi da 89 % ispitanika odlazi u terme, toplice i *wellness*-centre kada se želi opustiti, fizičko i duhovno poboljšati stanje svog tijela. S druge strane, 11 % ispitanika ne odlazi zbog tih razloga, već prema uputi liječnika.

5. Smatram kako je *wellness*-turizam samo za žene i ljepotu.

Rezultati ankete pokazuju da 97 % ispitanika smatra kako je *wellness*-turizam samo za žene i ljepotu, dok 3 % ispitanika smatra kako on to nije. Ovime se jasno vidi kako se još uvijek smatra kako je *wellness*, iako je pogodan za sve, većinom nešto što bi odabrale žene.

6. *Wellness*-turizam se puno bolje razvija nego zdravstveni turizam.

Graf.3. Prikaz mišljenja ispitanika o razvijenosti zdravstvenog i wellness turizma.

Izvor: Na temelju provedene ankete, autorice ovog rada

Prema grafu 3. većina ispitanika misli kako se *wellness*-turizam puno više i bolje razvija nego zdravstveni turizam. Čak 83 % ispitanika smatra kako je *wellness*-turizam razvijeniji, dok 17 % ispitanika smatra kako je zdravstveni turizam razvijeniji.

7. Smatram kako su zdravstveni i *wellness*-turizam nebitni te oni ne bi trebali biti u prvom planu promoviranja turizma u destinaciji.

Najviše se ispitanika, čak 96 %, smatra da su zdravstveni i *wellness*-turizam vrlo bitni, dok se 4 % ispitanika smatra kako ove vrste turizma i nisu toliko bitne da bi ih se stavilo u fokus promoviranja ponude.

Organizirane ustanove u Međimurju kojima se razvija zdravstveni i *wellness*-turizam

1. Do sada sam bio/bila i posjetio/posjetila barem jednu organiziranu ustanovu koja nudi termalni, lječilišni, zdravstveni i *wellness*-turizam.

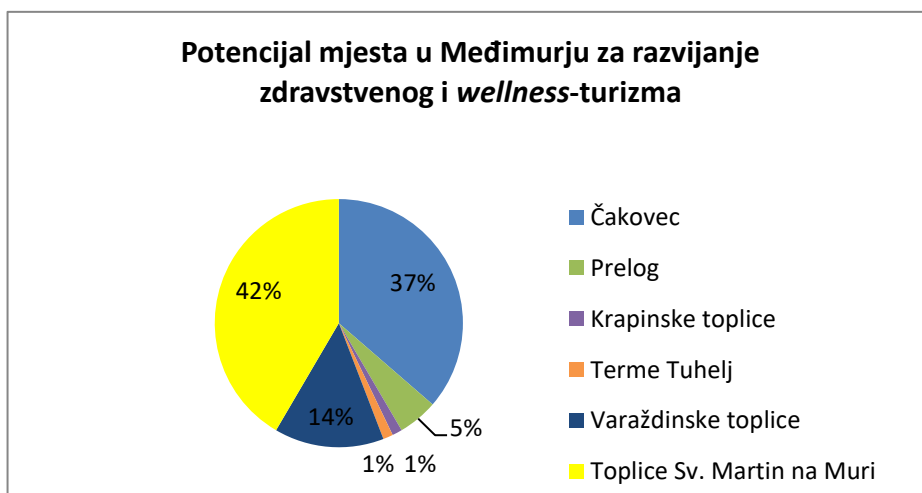
Od ukupnog broja ispitanika, Najviše ispitanika, 73 %, posjetilo je toplice i terme te smatraju kako imaju odličnu ponudu. 25, 5 % ispitanika posjetilo toplice, ali njihovo

iskustvo nije bilo zadovoljavajuće, 1 % ispitanika je posjetilo samo *wellness*-centar i hotele na Jadranu koji pružaju veću kvalitetu usluge s obzirom na isti cjenovni rang njihovo iskustvo je bilo zadovoljavajuće.

2. Toplice Sv. Martin na Muri najveći su potencijal Međimurja za uspjeh razvoja zdravstvenog i *wellness*-turizma.

Najviše ispitanika, 84 %, slaže se s ovom tvrdnjom, dok se 11 % ne slaže s njom. Ostali ispitanici, po 1 %, iznijeli su svoje odgovore kao što su: *Međimurje je nažalost dosta neistraženo područje, a mogućnosti za razvoj takvog turizma su ogromne. Terme Sveti Martin zbog dobrog marketinga postale su prepoznatljive na tržištu. One jesu potencijal, ali nisu iskorištene, a ponuda im je preskupa. Toplice Sveti Martin na Muri jedne su od mnogih potencijala, djelomično se slažem jer su do sada jedini uspješni implementirati, osim ponude kupanja „zdravstvene“ i wellness-usluge u svoju ponudu*

3. Koja destinacija (grad ili selo) po Vama ima potencijal za razvijanje zdravstvenog i *wellness*-turizma?

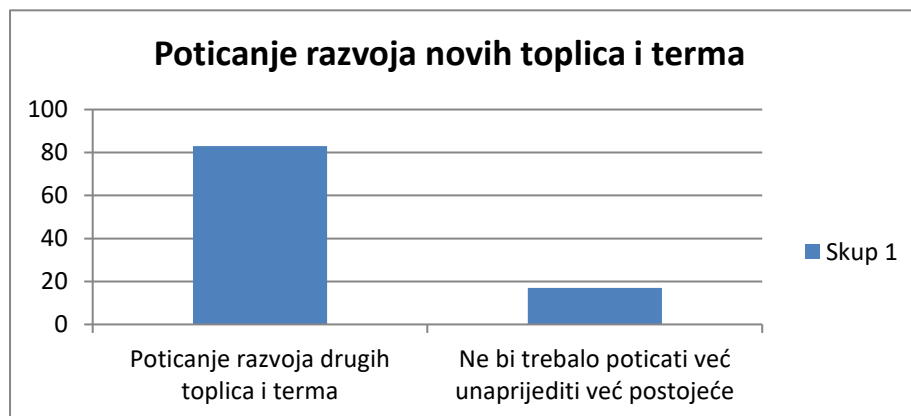
Grafikon 4. Prikaz potencijala mjesta u Međimurju za razvijanje zdravstvenog i *wellness*-turizma

Izvor: Na temelju provedene ankete autorice rada

Na Grafikonu 4. uočava se kako je Sveti Martin na Muri kao mjesto, a i kao toplice, i dalje vodeći potencijal prema mišljenju ispitanika. Nakon njega slijede Čakovec i Prelog. Spominje se i mjesto Draškovec. Nekolicina ispitanika navelo je Krapinske

toplice, Varaždinske toplice i Terme Tuhelj, iako se one ne nalaze u Međimurskoj županiji.

4. Mislite li da u Međimurskoj županiji treba poticati razvoj novih toplica, osim već postojećih Toplica Sveti Martin?

Graf 5. Prikaz stava ispitanika o poticanju razvoja novih toplica i terma.

Izvor: Na temelju provedene ankete, autorice ovog rada

Sa grafa 5. vidljivo je kako se najviše ispitanika (83 %) složilo da bi se trebalo poticati razvoj drugih toplica i terma osim već postojećih Toplica Sveti Martin na Muri. Nekolicina ispitanika (17 %) s time se ne slaže te smatra da se ne bi trebalo poticati razvoj novih toplica.

5. Koje od navedenih toplica, terma, centara ste do sad posjetili?

Najviše ispitanika je odgovorilo kako su posjetili Toplice Sveti Martin na Muri (95 %), zatim Varaždinske toplice (90 %), Acredo centar, Krapinske toplice, Terme Jezerčica, Istarske toplice, Bizovačke toplice, Stubičke toplice, Terme Tuhelj i Arcadia *wellness*-centar.

Organizirane ustanove u Hrvatskoj kojima se razvija zdravstveni i *wellness*-turizam

1. Do sada sam bio/bila i posjetio/posjetila barem jednu organiziranu ustanovu koja nudi termalni, lječilišni, zdravstveni i *wellness*-turizam.

88 % ispitanika posjetilo je toplice, terme i ostale ustanove u Hrvatskoj. Njih 12 % posjetilo je terme, toplice i ostale organizirane ustanove, ali ne u Hrvatskoj, već u susjednim zemljama jer imaju bolju ponudu.

2. Kako je turizam na moru jači, smatram da Istarske toplice imaju najveći potencijal za razvijanje zdravstvene i *wellness*-destinacije turizma.

Većina ispitanika 64 % smatra kako turizam na moru nije jači, te da Istarske toplice nemaju najveći potencijal za razvoj, dok nekolicina ispitanika, 36 %, smatra kako je turizam na moru jači. Nekolicina ispitanika smatra kako bi ljudi koji idu na odmor prije išli na more te kako je to dokaz da toplice nisu toliko razvijene kao pojam i potreba na moru jer Jadran obiluje prirodnim čimbenicima. Također, smatraju da je kontinentalna Hrvatska puno bolja za razvijanje toplica i terma.

Pitanje u anketi, zaključno mišljenje ispitanika

Znate li za neke zaboravljene destinacije koje bi trebalo više promovirati kako bi postale prepoznatljive destinacije zdravstvenog i *wellness*-turizma u Hrvatskoj? Molim da navedete.

Većina ispitanika odgovorila je kako bi se trebalo gledati da se razvijaju zaboravljeni dijelovi Hrvatske, kao što su Slavonija, Baranja, Podravina. Neki su ispitanici naveli mjesta na Jadranu, kao što su Crikvenica, Pašman, Rovinj, Opatija. Nekolicina ispitanika smatra da nemaju baš svi krajevi potencijal za ovakvo razvijanje turizma te da bi trebalo pokušati već postojeće objekte renovirati i obnoviti, a sadržaje unaprijediti.

5.3. Analiza rezultata iz ankete i diskusija

U ovom poglavlju analizirati će se i prodiskutirati rezultati provedene ankete.

Analizirajući rezultate provedene ankete, može se zaključiti kako zdravstveni i *wellness*-turizam imaju veliki razvojni potencijal. Ispitanici ankete smatraju, kako ne samo Međimurje već i ostale lječilišne destinacije posjeduju potencijal za razvoj ove vrste turizma. Ispitanici su najviše ukazali na regije kao što su Slavonija, Baranja i Podravina u kojima razvoj ove vrste turizma nije u fokusu. Također, ispitanici

smatraju kako razvijanje toplica na Jadranu nije potrebno s obzirom na to da već obiluje prirodnim čimbenicima – morem i ugodnom klimom.

Potrebno je naglasiti da ispitanici smatraju da bi se već postojeći sadržaji morali upotpuniti i unaprijediti, a objekti renovirati. Najviše ispitanika 73 % posjetilo je toplice i terme, te smatraju kako je ponuda odlično razvijena, a iskustvo zadovoljavajuće. 25, 5 % ispitanika posjetilo je toplice, no smatra kako je ponuda ne razvijena a iskustvo ne zadovoljavajuće. 1 % ispitanika je posjetilo samo *wellness*-centar i hotele na Jadranu koji pružaju veću kvalitetu usluge s obzirom na isti cjenovni rang njihovo iskustvo je bilo zadovoljavajuće.

Najviše ispitanika 84% smatra kako su Toplice Sveti Martin vrlo razvijene te imaju odličnu ponudu i veliki potencijal za još većim razvojem, dok 11 % ispitanika misli suprotno, dok 1 % ispitanika je ponudilo svoj odgovor“ Međimurje je tek mali dio područja Hrvatske koji je neistraženo područje te da u tom segmentu upravo ovdje treba predvidjeti potencijal za razvoj ove vrste turizma. Također Toplice Sveti Martin zahvaljujući svom vrlo dobro razvijenom marketingu, poznati su brend i lokacija, ali ponuda im je ipak malo preskupa. Većina ispitanika smatra kako je *wellness* isključivo za žene i ljepotu, dok neki ispitanici odlaze u terme i toplice po napatku liječnika zbog rehabilitacije. Većina odlazi u terme i toplice jer im je prikladnije nego odlazak na more koji si još uvijek neki danas ne mogu priuštiti. Istraživanje je temeljeno na hipotezi da Hrvatska i Međimurska županija ima potencijal za razvoj zdravstvenog i *wellness*-turizma je potvrđena, dokazana i valjana, a svrha i cilj su ispunjeni.

6. Zaključak

S obzirom na to kako je glavna tema ovog rada potencijali razvoja zdravstvenog i *wellness* turizma, posebna pažnja usmjerena je upravo na analiziranje potencijala koje zdravstveni i *wellness* turizam posjeduju kako bi ga Hrvatska mogla bolje razvijati. Polazna hipoteza ovog rada da Hrvatska ima izraziti potencijal za razvoj zdravstvenog i *wellness* turizma je potvrđena i valjana, a svrha i cilj su ispunjeni. Uz ovaj rad, provedena je studija slučaja kroz anketno istraživanje. Rezultati provedenog istraživanja potvrdili su da Hrvatska i posebno pojedine kontinentalne regije imaju velik potencijal za razvoj zdravstvenog i *wellness* turizma. Najviše ispitanika, 80 % posjetilo je toplice Sveti Martin, te je većina zadovoljna marketingom, ponudom i uslugom, dok manji dio ispitanika 20 % smatra kako jesu razvijene i dovoljno promovirane ali je cijena usluge previsoka. Također ispitanici smatraju kako i ostala područja osim Svetog Martina u Međimurju imaju potencijal za razvoj toplica kao na primjer grad Čakovec. Više od 80 % ispitanika smatra kako bi trebalo poticati razvoj ostalih toplica, a ne samo one već postojeće. Također većina ispitanika smatra kako bi kontinentalna područja Hrvatske, kojima nije ova vrsta turizma toliko u fokusu, trebala više usmjeriti svoju ponudu na to tržište. Zaključno, kako je pokazalo provedeno istraživanje, buduća ulaganja trebala bi se više fokusirati na kontinentalni dio Hrvatske, obzirom na veliki razvojni potencijal i lječilišnu tradiciju kontinentalnih destinacija zdravstvenog turizma.

Sažetak

Glavna tema ovog rada su potencijali razvoja zdravstvenog i *wellness* turizma u Hrvatskoj. Glavni cilj je istražiti aktualno stanje i razvojne potencijal zdravstvenog i *wellness* turizma s naglaskom na Međimursku županiju. Svrha ovog rada je pobliže sagledati i prikazati potencijale za razvoj navedenih vrsta turizma u Hrvatskoj, polazna Hipoteza ovog rada je da Hrvatska ima izraziti potencijal za razvoj zdravstvenog i *wellness* turizma. Globalni trendovi i posebno aktualna pandemija naglasili su potrebu razvoja ove vrste turizma koja turistima omogućava odmor i oporavak u prirodnom ambijentu te ujedno revitalizaciju bogate lječilišne tradicije kroz inovativne programe prevencije i rehabilitacije. U studiji slučaja analizirani su potencijali razvoja zdravstvenog i *wellness*-turizma u Hrvatskoj i primjer Međimurja. Istraživanje je provedeno anketom na uzorku od 100 ispitanika, te je postavljeno 21 pitanje. Analizom rezultata istraživanja može se zaključiti kako više 80 % ispitanika smatra kako bi zdravstveni i *wellness*-turizam trebao više biti u fokusu promoviranja. Više od 80 % ispitanika smatra kako bi se trebao poticati razvoj, osim onih već postojećih, drugih termi i toplica u kontinentalnim dijelovima Hrvatske kao što su Slavonija, Podravina i Baranja.

Ključne riječi: zdravstveni turizam, *wellness*-turizam, selektivni oblici turizma, terme.

Summary

The main topic of this paper is the potential for the development of health and wellness tourism in Croatia. The main goal is to explore the current state and development potential of health and wellness tourism with an emphasis on Međimurje County. The purpose of this paper is to take a closer look and show the potential for the development of these types of tourism in Croatia, the starting hypothesis of this paper is that Croatia has a strong potential for the development of health and wellness tourism. Global trends and especially the current pandemic have emphasized the need to develop this type of tourism that allows tourists to rest and recover in a natural environment and at the same time revitalize the rich spa tradition through innovative prevention and rehabilitation programs. The case study analyzed the potentials for the development of health and wellness tourism in Croatia and the example of Međimurje. The research was conducted on a sample of 100 respondents, and 21 questions were asked. Analyzing the results of the research, it can be concluded that more than 80% of respondents believe that health and wellness tourism should be more in the focus of promotion. More than 80% of respondents believe that the development of, in addition to the existing ones, other spas and spas in the continental parts of Croatia such as Slavonia, Podravina, and Baranja should be encouraged.

Keywords: health tourism, wellness tourism, selective forms of tourism, spas,

POPIS LITERATURE

KNJIGE

1. Belošević, B., dr.sc.Tokić,K.,Marušić,Z.,dr.sc.Čorak, S.,: *Konkurentnost destinacije i vrsta turizma; Prijedlog prijevoda UNWTO-ovih definicija*, Institut za turizam, Zagreb 2018., str. 8-12.
2. Čorak, S., Mikačić, V., Kušen, E.,: *Hrvatski turizam plavo, bijelo, zeleno*, Institut za turizam, Zagreb 2006. str 2015-2018.
3. Geić, S.,: *Menadžment selektivnih oblika turizma*, Sveučilište u Splitu, 2011. Str. 327.
4. Ivanišević, G., : *Hrvatska-Zdravstveni i lječilišni turizam*, Interprint, Zagreb 2015. str.16.
5. Jadrešić,V., : *Janusovo lice turizma; Od masovnog do selektivno-održivog turizma*, Plejada, Zagreb 2010. str 223.
6. Kunst, I., : *Upravljanje turističkom destinacijom u Hrvatskoj- ograničenja i mogućnosti; Izazovi upravljanja turizmom*, Institut za turizam, Zagreb 2011. str.1-14.
7. Hrvatski muzej turizma: „ *Od blatne kupke do wellnessa*“- *Razvoj zdravstvenog turizma u Hrvatskoj*, Opatija: Hrvatski muzej turizma, 2010 str 63.
8. Mirić, D.,Vlahović,D., et al: *Zdravlje i turizam, Turistička zajednica Županije splitsko-dalmatinske*, Split-Hvar 1998. str. 9-10.
9. Pančić Kombol, T., : *Selektivni oblici turizma, uvod u menagment prirodnih i kulturnih resursa*, Sveučilišna knjižnica Rijeka, Rijeka 2000, str. 147.
- 10.Dr. Skupnjak, B.,: *Zdravstveni turizam kao komplementarni i specifični oblik općeg turizma i Turizam kao faktor razvitka zemlje*, Eko- projekt, Zagreb-Hvar, 1968. str 177.

Članci

1. B. Belošević, Dr.sc.K.Tokić.,Z, Marušić.,Dr.sc.S.Čorak: *Konkurentnost turističke destinacije i vrsta turizma*; Prijedlog prijevoda UNWTO-ovih definicija., pdf, Institut za turizam, 2018. Zagreb
2. Institut za turizam, *Nacionalni program- akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma*, pdf , 2014. Str 12.
3. Ivandić, N., Kunst, I., Telišman- Košuta, N., : *Pretpostavke održivosti zdravstvenog turizma u Republici Hrvatskoj- Načela razvoja i ključni činitelji uspjeha*, pdf, 2015. (Pristupljeno, 26.6.2021.)
4. Ministarstvo turizma RH: *Akcijski plan razvoja zdravstvenog turizma*, Pdf Zagreb, 2014. (Pristupljeno 21.6.2021.)
5. Pančić, Kombol, T., : *Talasoterapija i Zdravstveni turizam*, Hotelijerski fakultet Opatija, Sveučilište u Rijeci, 1996. PDF, Str 300-301.
6. Škoro, I., Gržinić, J., : *Wellness turizam i održiva turistička politika-koraci za dionike*, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli ,Pdf, 2018. Str. 26. (Pristupljeno 21.6.2021.)
7. Tomas zdravstveni turizam 2018.; *Stavovi i potrošnja korisnika usluga zdravstvenog turizma u Hrvatskoj*, Institut za turizam pdf, Zagreb, 2019. str 37.. (pristupljeno, 20.6.2021.)
8. (mr.sc. Telišman-Košuta, N., dr.sc. Ivandić, N., dr.sc. Boranić Živoder, S., dr. sc. Marković, I., : *Masterplan razvoja turizma Međimurske županije do 2020. godine*, Institut za turizam, Zagreb- Čakovec 2016. pdf (pristupljeno 26.6. 2021.)

Internetski izvori

1. UNWTO; <https://www.unwto.org/about-us> , pristupljeno 11.5.2021.
2. World Health Organisation, <https://www.who.int/>, pristupljeno 1.5.2021.
3. TuristPlus: Povijest toplica u Hrvatskom zagorju, (pristupljeno https://www.turistplus.hr/hr/povijest_toplica_u_hrvatskom_zagorju/1177/ , 19.6.) – autor nepoznat
4. Health-tourism: <https://www.health-tourism.com/medical-tourism/history/> (pristupljeno 21.6.2021)
5. Alić, M.,: *Aquae lasae; elitno rimsko lječilište*, Povijest. hr (pristupljeno <https://povijest.hr/drustvo/kultura/aquae-iasae-elitno-rimsko-ljeciliste/> 19.6. 2021.)

6. otok Hvar: Povijest Hrvatskog turizma kroz stare razglednice, <http://www.otok-hvar.com/hr/povijest-hvarskog-turizma-kroz-stare-razglednice> (pristupljeno 21.6.2021)
7. Muzur, A., : *Kako se kali(o) Kurort; Povijest problema lječilišne regulative na primjeru Opatije i Lovrana u posljednjih stotinu i pedeset godina* , Pregledni znanstveni članak, Vol.1 No.1, Rijeka 2010. str. 15.-18.
8. Visit Opatija, <https://www.visitopatija.com/hotel-kvarner-prvi-hotel-na-jadranskoj-obali-p474> , Pristupljeno 21.6.2021.
9. Brijuni Nacionalni Park: *Kupelwieserovo i Titovo doba*, <https://www.np-brijuni.hr/hr/istrazi-brijune/brijunske-price/brijunski-vremeplov-novija-povijest> (Pristupljeno 21.6.2021.)
10. TuristPlus: Povijest toplica u Hrvatskom zagorju, (pristupljeno <https://www.turistplus.hr/> , 19.6.)
11. Učilište u Lovranu; <https://www.uciliste-lovran.hr/wellness-programi/> , (pristupljeno 20.6.2021.)
12. Hotel Panorama Prelog; <http://dg-sport.com/panorama/spa/> (pristupljeno 28.6. 2021)

POPIS SLIKA I PRILOGA

1. Slika 1. Grijani bazen s morskom vodom

Izvor: Nacionalni Park Brijuni (pristupljeno 21. 6. 2021.: <https://www.np-brijuni.hr/hr/istrazi-brijune/osobe-koje-morate-upoznati/paul-kupelwieser>)

2. Slika 2. Prvi hotel u Opatiji Kvarner

Izvor: Visit Opatija (pristupljeno 21. 6. 2021., <https://www.visitopatija.com/hotel-kvarner-prvi-hotel-na-jadranskoj-obali-p474>)

Grafikon 1. Spol ispitanika

Izvor: na temelju provedene ankete autorice rada

Grafikon 2: Prikaz potencijala mjesta u Međimurju za razvijanje zdravstvenog i *wellness*-turizma

Izvor: na temelju provedene ankete autorice rada

Graf.3. Prikaz mišljenja ispitanika o razvijenosti zdravstvenog i *wellness* turizma.

Izvor: Na temelju provedene ankete, autorice ovog rada

Grafikon 4. Prikaz potencijala mjesta u Međimurju za razvijanje zdravstvenog i *wellness*-turizma

Izvor: Na temelju provedene ankete autorice rada

Graf 5. Prikaz stava ispitanika o poticanju razvoja novih toplica i terma.

Izvor: Na temelju provedene ankete, autorice ovog rada

Anketa postavljena na medijsku platformu

Zdravstveni i *wellness*-turizam u Hrvatskoj – razvoj Međimurja kao zdravstvene

wellness-destinacije

Poštovana/Poštovani, ljubazno Vas molim da pažljivo pročitate i popunite anonimni upitnik.

Prikupljeni podaci služe isključivo za znanstveno istraživanje zdravstvenog i *wellness*-turizma te za izradu završnog rada na temu potencijalni razvoj zdravstvenog i *wellness*-turizma u Hrvatskoj, s posebnim interesom Međimurja kao takve destinacije. Unaprijed zahvaljujem na suradnji. Za dodatne informacije obratite se na e-poštu: enovak@unipu.hr.

Suglasan/Suglasna sam da će se podaci koje ispunim anonimno pohraniti u arhivu prikupljenih podataka kako bi se mogli koristiti u znanstveno-istraživačke svrhe ovog rada.

***Obavezno**

1. Biografski podaci

Spol * **Godine *** **Mjesto rođenja ***

M
Ž

Mjesto boravka *

Odaberite jedan od ponuđenih odgovora

- a) grad/selo izvan Međimurja
- b) grad/selo u Međimurju

Razina obrazovanja *

- a) osnovna škola
- b) srednja škola
- c) preddiplomski studij
- d) diplomski studij (i stari četverogodišnji fakultetski studij)
- e) doktorat

Ako ste student/studentica, navedite na koji ste fakultet/odjel upisani

Vaš odgovor

2. Razvoj zdravstvenog i *wellness*-turizma u Hrvatskoj

Koliko su zdravstveni i *wellness*-turizam razvijeni u Hrvatskoj po Vašem mišljenju?

Molim da svoje mišljenje ocijenite od 1 do 5, gdje 1 označava potpuno neslaganje s tvrdnjom, a 5 potpuno slaganje te da na zadnjem pitanju odaberete odgovor koji se odnosi na Vas.

Zdravstveni turizam uvelike je razvijen u Hrvatskoj.

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Potpuno se slažem

Wellness-turizam je moj prvi odabir kada je vrijeme da odem na odmor.

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Potpuno se slažem

Organizirane ustanove zdravstvenog i wellness-turizma u Hrvatskoj imaju dobro razvijenu ponudu koja je vrlo promovirana te privlači domaće i strane turiste.

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Potpuno se slažem

Organizirane ustanove zdravstvenog i wellness-turizma koje poznajem u mom mjestu boravišta i u županiji nalaze se? *

- a) u destinaciji Međimurje
- b) izvan Međimurske županije

2. Razvoj zdravstvenog i wellness-turizma u Međimurju

Koliko su zdravstveni i wellness-turizam razvijeni u Međimurju po Vašem mišljenju?

Molim da svoje mišljenje ocijenite od 1 do 5, gdje 1 označava potpuno neslaganje s tvrdnjom, a 5 potpuno slaganje.

Zdravstveni turizam uvelike je razvijen u Međimurju.

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Potpuno se slažem

Wellness-turizam je moj prvi odabir kada je vrijeme da odem na odmor.

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Potpuno se slažem

Organizirane ustanove zdravstvenog i wellness-turizma u Hrvatskoj imaju dobro razvijenu ponudu koja je vrlo promovirana i privlači domaće i strane turiste.

Ne slažem se 1 2 3 4 5 Potpuno se slažem

3. Odlazak u terme, toplice i lječilišta

Na sljedeće tvrdnje odgovorite odabirom ponuđenih odgovora.

Kada odlazim na odmor, turistički mi je bitno da imam više izbora koje mogu prilagoditi sebi. *

- DA
- NE

Prije bih odabrao/odabrala turistički odmor na moru jer je prirodniji, a morska voda zdravija. *

- DA
- NE

U terme, toplice odlazim jer mi je propisana rehabilitacijska terapija. *

- a) DA

- b) NE
- c) Odlazim jer nisam u mogućnosti ići na more.
- d) Odlazim svojim izborom, a terapija mi nije potrebna zdravstveno.

U terme, toplice, wellness-centre odlazim kada se želim opustiti, fizičko i duhovno poboljšati stanje svog tijela. *

DA
NE

Smatram kako je wellness-turizam samo za žene i ljepotu. *

DA
NE

Wellness-turizam puno bolje se razvija nego zdravstveni turizam. *

DA
NE

Smatram kako su zdravstveni i wellness-turizam nebitni te oni ne bi trebali biti u prvom planu promoviranja turizma u destinaciji. *

DA
NE

4. Organizirane ustanove u Međimurju kojima se razvija zdravstveni i wellness-turizam

Koje organizirane ustanove u okviru poznavanja zdravstvenog i wellness-turizma su Vama poznate te koliko je njihova ponuda razvijena? Molim odgovorite odabirom ponuđenog odgovora ili upišite vlastiti prema svojem mišljenju.

Do sada sam bio/bila i posjetio/posjetila barem jednu organiziranu ustanovu koja nudi termalni, lječilišni, zdravstveni i wellness-turizam.

- a) Posjetio/Posjetila sam toplice, terme te imaju odličnu ponudu.
- b) Posjetio/Posjetila sam toplice, terme, ali moje iskustvo nije bilo zadovoljavajuće.
- c) Ostalo:
- d)

Toplice Sveti Martin na Muri najveći su potencijal Međimurja za uspjeh razvoja zdravstvenog i wellness-turizma.

- a) Slažem se
- b) Ne slažem se
- c) Ostalo:
- d)

Koja destinacija, grad/selo, po Vama ima potencijal za razvijanje zdravstvenog i wellness-turizma?

Vaš odgovor

Mislite li da u Međimurskoj županiji treba poticati razvoj novih toplica, osim već postojećih Toplica Sveti Martin?

Vaš odgovor

Koje od navedenih toplica, terma, centara ste do sad posjetili?

- a) Acredo centar
- b) Bizovačke toplice
- c) Daruvarske toplice
- d) Istarske toplice
- e) Terme Jezerčica
- f) Krapinske toplice
- g) Toplice Sveti Martin
- h) Tuheljske toplice
- i) Varaždinske toplice
- j) Ostalo:

4. Organizirane ustanove u Hrvatskoj kojima se razvija zdravstveni i *wellness*-turizam

Koje organizirane ustanove u okviru poznavanja zdravstvenog i *wellness*-turizma su Vama poznate te koliko je razvijena njihova ponuda?

Do sada sam bio/bila i posjetio/posjetila barem jednu organiziranu ustanovu koja nudi termalni, lječilišni, zdravstveni i *wellness*-turizam.

- a) Posjetio/Posjetila sam terme, ali ne u Hrvatskoj, već u susjednim zemljama jer imaju bolju ponudu.
- b) Posjetio/Posjetila sam terme i toplice u Hrvatskoj.

Koje od navedenih toplica, terma ste do sad posjetili?

- a) Bizovačke toplice
- b) Daruvarske toplice
- c) Istarske toplice
- d) Terme Jezerčica
- e) Krapinske toplice
- f) Toplice Sveti Martin
- g) Tuheljske toplice
- h) Varaždinske toplice
- i) Ostalo:
- j)

Kako je turizam na moru jači, smatram da Istarske toplice imaju najveći potencijal za razvijanje zdravstvene i *wellness*-destinacije.

- a) Slažem se
- b) U potpunosti se ne slažem
- c) Ostalo:
- d)

Koja destinacija, grad/selo, po Vama ima potencijal za razvijanje zdravstvenog i *wellness*-turizma?

Vaš odgovor

Zaključno mišljenje

U ovom poglavlju možete napisati svoje mišljenje i pogled svog fizičkog iskustva ili onog što ste čuli o zdravstvenom i *wellness*-turizmu u Hrvatskoj/Međimurju.

Znate li za neke zaboravljene destinacije u Hrvatskoj koje bi trebalo više promovirati kako bi postale prepoznatljive destinacije zdravstvenog i *wellness*-turizma u Hrvatskoj? Molim da navedete.

Vaš odgovor

Mislite li da Hrvatska ima već postojeći potencijal za razvoj zdravstvenog i *wellness*-turizma?

Vaš odgovor

Dohvati vezu <https://forms.gle/PZiX21wwdLPspTdKA>